

KUN HUOLI HERÄÄ ...

Varhaisen tuen käsikirjan tuottaminen pirkanmaalaiseen päiväkotiiin

LAHDEN
AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali- ja terveysala
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagoginen lapsi- ja
nuorisotyö
Opinnäytetyö
Kevät 2015
Minttu Hietala
Riina Väisänen

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosionomi (AMK)

HIETALA, MINTTU & VÄISÄNEN RIINA: KUN HUOLI HERÄÄ... -
Varhaisen tuen käsikirjan tuottaminen pirkanmaalaiseen päiväkotiin

Sosiaalipedagogisen lapsi- ja nuorisotyön opinnäytetyö, 49 sivua, 35 liitesivua

Kevät 2015

TIIVISTELMÄ

Tämä opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä, jonka tutkimusosuudessa käytettiin laadullisia menetelmiä. Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa varhaisen puuttumisen käsikirja pirkanmaalaiseen päiväkotiin. Tietoperustassa käsittelemme opinnäytetyömme kannalta keskeisiä käsitteitä; lastensuojelua ennaltaehkäisevästä näkökulmasta, varhaisesta tuesta, huolen puheeksi ottoa, varhaiskasvatusta sekä moniammatillista yhteistyötä. Tuottamamme käsikirjan tarkoituksena oli lisätä päiväkodin henkilökunnan varmuutta varhaisen puuttumisen toteuttamiseen antamalla heille konkreettisia työvälineitä lastensuojelullisen huolen tunnistamiseen sekä madaltaa kynnystä huolen puheeksi ottamiseksi.

Käsikirjan tarve nousi työelämästä, jolloin myös sen sisältö oli pääasiallisesti toimeksiantajamme tarpeista ja toiveista lähtevää. Kartoittaaksemme henkilökunnan ajatuksia käsikirjan sisällöstä järjestimme päiväkodin henkilöstölle teemahaastatteluna toteutettavan ryhmähaastattelun. Saatujen tulosten perusteella kokosimme päiväkodin henkilöstölle varhaisen tuen käsikirjan.

Henkilökunnan haastattelun pohjalta tavoitteeksemme nousi sisällyttää tuotettavaan käsikirjaan mahdollisimman kattavasti tietoa lastensuojelusta, ennaltaehkäisevästä lastensuojelutyöstä, huolen puheeksi ottamisesta ja varhaisesta tuesta. Jotta tuotoksemme palvelisi toimeksiantajamme tarpeita, tavoitteena oli myös säilyttää se mahdollisimman selkeänä ja helppolukuisena. Näin henkilökunnan olisi vaivatonta etsiä ja löytää siitä tarvitsemaansa tietoa. Käsikirjaa varten kartoitimme ja kokosimme myös päiväkodin yhteistyöverkosta Pirkkalassa, Pirkkalan lastensuojelupalveluiden saatavuutta ja toimintaa sekä mahdollisia avohuollon tukitoimien, kuten perhetyön saatavuutta. Käsikirja valmistui toukokuussa 2015.

Asiasanat: varhaiskasvatus, ehkäisevä lastensuojelu, varhainen puuttuminen, huolen puheeksiotto

Lahti University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

HIETALA, MINTTU & VÄISÄNEN, RIINA: WHEN A CONCERN ARISES...
-Producing a handbook to a day care centre in Pirkanmaa

Bachelor's Thesis in Social Pedagogy for Work with Children and Young
People, 49 pages, 35 pages of appendices

Spring 2015

ABSTRACT

This Bachelor's thesis is a functional thesis, which utilizes qualitative research methods. The goal of the thesis was to produce a handbook of early intervention to a day care center in Pirkanmaa. In the theoretical section we review the key terms of our thesis, which are early childhood education, preventive child protection, early (childhood) intervention and talking about worries. The purpose of the handbook was to increase the confidence of the day care center personnel in early (childhood) intervention by giving them concrete tools to identify children welfare concerns and make it easier to talk about their worries.

The need for this handbook came from working life so its content is mainly based on our working life partners' wishes and needs. To chart the thoughts of the working life partner towards the content of the handbook we arranged an interview. The interview was carried out as a group interview and the questions were divided into themes. From the results of the interview we gathered an early intervention handbook for the staff of the day care center.

Based on the interview with the staff our objective was to include in the handbook as much information as possible concerning preventive child protection, bringing up worries and early intervention. Our goal was also to keep the handbook as simple and as easy to read as possible so it would best serve the needs of the staff. This would give the staff an opportunity to easily search and find the information they need. For the handbook we also charted the co-operation network, the availability of child protection services and existing community care and family work in Pirkanmaa. The handbook was completed in May 2015.

Key words: early childhood education, preventive child protection, early (childhood) intervention, bringing up worries

SISÄLLYS

I		
1	JOHDANTO	1
2	OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT, TARKOITUS JA TAVOITTEET	4
2.1	Lähtökohdat	4
2.2	Toimeksiantaja	6
2.3	Tarkoitus ja tavoitteet	7
3	TIEDONHAKU JA AIEMMAT TUTKIMUKSET	8
3.1	Tiedonhaku	8
3.2	Aiemmat hankkeet ja tutkimukset	10
3.2.1	Varpu-hanke	11
3.2.2	Vartu-hanke	11
4	LASTENSUOJELU	13
4.1	Lastensuojeluprosessi	15
4.2	Ennaltaehkäisevä lastensuojelu	17
4.3	Lastensuojelun avohuolto	18
5	VARHAISKASVATUS	20
5.1	Toimintaa ohjaavat lait ja asetukset	20
5.2	Varhaiskasvatussuunnitelma (VASU)	21
5.3	Kasvatuskumppanuus	21
5.4	Lapsen tuen tarve	22
5.5	Päivähoito lastensuojelun avohuollon tukitoimena	23
6	VARHAINEN PUUTTUMINEN	25
6.1	Varhaisen puuttumisen eettiset toimintaperiaatteet	26
6.2	Huolen puheeksi ottaminen	28
7	TUTKIMUKSELLISEN OSAN TOTEUTUS	31
7.1	Teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä	31
7.2	Haastattelun toteutus	32
7.3	Aineiston analyysi ja tulokset	34
8	VARHAISEN TUEN KÄSIKIRJA	37
9	POHDINTA	39

9.1	Opinnäytetyöprosessin herättämiä ajatuksia	40
9.2	Luotettavuus ja eettisyys	41
9.3	Hyödynnettävyys ja jatkotutkimusehdotukset	43
9.4	Oma oppiminen	43
	LÄHTEET	45
	LIITTEET	50

1 JOHDANTO

Suomessa voidaan tällä hetkellä paremmin kuin koskaan, mutta erot hyvinvoinnissa eri väestöryhmien välillä ovat suuria. Hyvinvoinnin erot ovat suuria myös lasten keskuudessa ja yhä useampi lapsi ja lasten perheet kärsivät kasautuvasta huono-osaisuudesta. (Lammi-Taskula & Karvonen 2014, 3.) Tällä hetkellä lasten suojelu ja lastensuojelu ovat siis tärkeässä asemassa. Vaikka yhteiskunnan rooli on merkittävä lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämisessä, nykyinen sosiaalialan palveluntarjonta ei ole tarpeisiin nähden riittävää. Lasten ja perheiden hyvinvoinnin turvaamiseksi olisi ensisijaisen tärkeää puuttua esiin nousseisiin ongelmiin ja syrjäytymisen riskiin mahdollisimman varhain ja riittävän laajalla mittakaavalla. (Lammi-Taskula & Karvonen 2014, 4.)

Kaikilla perheillä voi joskus olla vaikeuksia ja monesti ongelmat ratkeavat ilman viranomaisten apua. Lastensuojelun tarpeesta puhutaan kuitenkin silloin, kun lapsi itse tai hänen elinympäristönsä vaarantavat hänen kasvuun ja kehitystään. Uusi sosiaalihuoltolaki (1301/2014) korostaa varhaisen puuttumisen ja ongelmien ennaltaehkäisyn merkitystä ja sen myötä lastensuojelun painopistettä ollaan siirtämässä koko ajan enemmän korjaavista palveluista juuri ehkäiseviin lastensuojelun palveluihin. Varhaisen puuttumisen ja tuen korostaminen näkyy sosiaalipalveluiden tarjonnassa esimerkiksi erilaisten perhettä tukevien palvelujen siirtymisessä lastensuojelun asiakkuuden ulkopuolelle ja tehostettuihin avohuollon tukitoimiin panostamisena huostaanottojen lukumäärän vähentämiseksi. (Hämeen-Anttila 2014, 9–10.)

Tämän opinnäytetyön aiheena on lastensuojelullisen huolen herääminen ja sen puheeksi ottaminen päivähoitossa ja se toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä toimeksiantajallemme pirkanmaalaiseen päiväkotiin. Ajatus toiminnallisesta opinnäytetyöstä ennaltaehkäisevään lastensuojeluun liittyen lähti sosionomiopintojen aikana suoritetusta päiväkotiharjoittelusta. Harjoittelun aikana päiväkodissa nousi esiin haasteita lastensuojelullisen huolen jäsentämisessä ja siihen puuttumisessa, joten opinnäytetyöprosessimme alussa ryhdyimme pohtimaan erilaisia vaihtoehtoja, joilla päiväko-

din henkilökuntaa voitaisiin tukea subjektiivisen huolen herätessä. Pohdintamme tuloksena syntyi idea varhaisen tuen käsikirjasta ja tarjosimme sitä päiväkodille. Päiväkodin henkilökunta koki tämänkaltaisen oppaan käytännönläheiseksi ja tarpeelliseksi päiväkodin arjessa ja saimme heistä toimeksiantajan.

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli lisätä työntekijöiden tietoutta lastensuojelusta, varhaisesta puuttumisesta ja huolen puheeksi ottamisesta, erilaisten palveluiden ja palvelupolkujen tuntemuksesta sekä tuoda työntekijöille varmuutta toimia subjektiivisen huolen herätessä. Päiväkoti on luonteva paikka toteuttaa ennaltaehkäisevää lastensuojelua, sillä siellä lapsia ja heidän perheitään kohdataan päivittäin. Lastensuojelulaissa (2010/88, 3 a §) ehkäisevästä lastensuojelusta säädetään seuraavasti: *”Ehkäisevällä lastensuojelulla edistetään ja turvataan lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta. Ehkäisevää lastensuojelua on tuki ja erityinen tuki, jota annetaan esimerkiksi opetuksessa, nuorisotyössä, päivähoitossa, äitiys- ja lastenneuvolassa sekä muussa sosiaali- ja terveydenhuollossa.”* Päiväkodissa ehkäisevä lastensuojelu onkin suurelta osin lapsen kasvuun ja kehitykseen vaikuttavien riskitekijöiden ajoissa tunnistamista ja niihin puuttumista. Yhtenä lapsen elämän keskeisimmistä ympäristöistä se tarjoaa työntekijöille paikan havaita ja puuttua mahdollisiin ongelmiin ajoissa sekä tarjota vanhemmille tukea heidän kasvatustehtävänsään.

Raporttimme toisessa luvussa avaamme tarkemmin opinnäytetyömme lähtökohtia, tarkoitusta ja tavoitetta. Kolmannessa luvussa avaamme tiedonhankintamenetelmien avulla aihealueen rajausta ja tietoperustan valintakriteerejä. Varsinaista tietoperustaa kuvaamme lastensuojelun, varhaiskasvatuksen ja varhaisen puuttumisen kannalta luvuissa neljä, viisi ja kuusi. Tutkimuksen toteutusosiossa luvussa seitsemän kerromme lyhyesti laadullisia menetelmiä käyttäen tuotostamme edeltäneestä haastattelusta sekä siitä saaduista tuloksista. Kahdeksannessa luvussa käsittelemme lyhyesti käsikirjan tuottamista, jonka jälkeen raporttimme lopussa pohdimme opinnäytetyömme luotettavuutta ja eettisyyttä sekä tavoitteidemme

toteutumista luvussa yhdeksän. Varsinaisen tuotoksemme Varhaisen tuen käsikirja on kokonaisuudessaan liitteenä raportin lopussa.

2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT, TARKOITUS JA TAVOITTEET

Tässä luvussa tuomme esiin opinnäytetyömme aiheen taustaa sekä aiheen ajankohtaisuutta. Esittelemme lyhyesti myös toimeksiantajamme ja perustelemme valitsemaamme tapaa opinnäytetyömme toteuttamiselle. Luvun lopussa avaamme myös opinnäytetyömme tarkoitusta ja tavoitetta.

2.1 Lähtökohdat

Vanhemmuus, erilaiset kasvatustyyliä ja lasten oikeudet ovat tällä hetkellä keskustelua nostattavia asioita. Lastensuojelun määrä on viime vuosikymmenien aikana lisääntynyt ja vanhemmuus tuntuu olevan välillä hukkassa. Vaikka lapsiperheitä tukevien palveluiden kynnyksiä pyritään jatkuvasti madaltamaan, ei tuen tarpeen myöntäminen ja ulkopuolisen avun vastaanottaminen siltikään ole aina helppoa. (Järvinen, Laine & Hellman-Suominen 2009, 15–16.) Vaikka kasvatuksellinen vastuu on aina ensisijaisesti vanhemmilla, lastensuojelulaki velvoittaa lasten ja heidän perheidensä kanssa toimivia viranomaisia tukemaan vanhempia heidän kasvatustehtävissään ja tarjoamaan perheille niiden tarvitsemaa apua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tämä tarkoittaa tarvittavien palvelujen ja tukitoimien järjestämistä sekä tarvittaessa perheen ohjaamista lastensuojelun piiriin. (Lastensuojelulaki 2007/417, 2 §.)

Lastensuojelun piiriin kuuluvien asiakkaiden määrä on 1990-luvun jälkeen kasvanut merkittävästi. Vuodesta 1991 vuoteen 2011 mennessä avohuollon asiakkaiden määrä oli kasvanut lähes kolminkertaisesti, vuonna 2011 määrän ollessa yli 80 000 lasta ja nuorta. Vuonna 2011 avohuoltoon tuli 34 167 uutta asiakasta (alle 18-vuotiasta). Myös huostaan otettujen ja kiireellisesti kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten määrä on noussut huomattavasti. Vuonna 2011 kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten määrä oli 17 500 eli kaksinkertainen määrä vuoteen 1991 verrattuna. (Bardy 2013, 23–24.)

Sosiaalihuoltolain uudistuksella (1301/2014) lastensuojelun asiakkuudessa olevien perheiden määrää pyritään vähentämään ja kuntia veloitetaan

järjestämään perheille enemmän matalan kynnyksen palveluita eli lastensuojelun asiakkuuden ulkopuolella olevia tukimuotoja. Kirjoitushetkellä lastensuojelun painopistettä ollaan siirtämässä sijaishuollon korjaavista palveluista ennaltaehkäiseviin lastensuojelupalveluihin, jolloin ongelmiin pyritään puuttumaan ennen niiden kasaantumista tai pitkittymistä. Tällä tavoin pyritään vähentämään tulevaisuuden huostaanottojen määrää pureutumalla ongelmiin jo niiden syntyvaiheessa.

Aihe tähän opinnäytetyöhön lähti aluksi omasta kiinnostuksestamme lastensuojelua ja varhaiskasvatusta kohtaan ja ehkäisevän lastensuojelun ja varhaisen puuttumisen ollessa tällä hetkellä ajankohtainen aihe, se tuntui luontevalta valinnalta. Tarve tuottamallemme käsikirjalle lähti työelämästä. Harjoittelun ja työkokemuksen kautta päiväkodista saamamme kokemuksen myötä huomasimme, että oman huolen jäsentäminen ja sen puheeksiottaminen ei ole aina helppoa. Vaikka päiväkodin toimintaa ohjaavien lakien lisäksi on olemassa erilaisia valtakunnallisia ja kunnallisia ohjeita (kuten erilaiset varhaiskasvatussuunnitelmat VASU:t), vanhempien kasvatustehtävän tukeminen, ongelmiin varhaisessa vaiheessa puuttuminen ja toimenpiteiden toteuttaminen käytännössä eivät ole aina yksiselitteisiä ja helppoja tehtäviä.

Lastensuojelun laatusuosituksen mukaan lapsia tulisi tukea aina ensisijaisesti heidän normaalissa kasvuympäristössään eikä tarvittavien perhettä tukevien palveluiden saamisen edellytyksenä saisi olla lastensuojelun asiakkuus. Peruspalveluihin kuuluva päiväkotitoimi on luonnollinen paikka perheiden tukemiselle, sillä siellä lapsia havainnoidaan päivittäin heidän luonnollisessa ympäristössään ja myös yhteistyö vanhempien kanssa korostuu. Yhtenä lapsen ensimmäisistä tukikontakteista myös päiväkodin työntekijät tarvitsevat apua varhaisen puuttumisen toteuttamiseen. (Lavikainen, Puustinen-Korhonen & Ruuskanen 2014, 23; Paavola, Honkavaara, Muuronen, Mäkinen, Tolonen & Varsa 2010, 8.)

Tutustuttuamme aiheitamme käsitteleviin aikaisempiin tutkimuksiin huomasimme, että varhaista puuttumista ja muun muassa lastentarhanopettajien kokemuksia sen toteutumisesta päiväkodissa on tutkittu jo jonkin ver-

ran. Koska aiheena varhaista puuttumista varhaiskasvatuksessa on jo tutkittu, opinnäytetyömme tarkoituksena ei ollut selvittää uudelleen varhaisen puuttumisen toteutumista päiväkodeissa. Sen sijaan lähdimme aiemmista tutkimuksista saatujen tulosten pohjalta ideoimaan varhaisen tuen käsikirjaa, joka olisi päiväkodin työntekijöiden tukena huolen herätessä. Lähdimme tarjoamaan ideaamme varhaisen tuen käsikirjasta päiväkodeille ja löysimme itsellemme toimeksiantajan. Toimeksiantajamme mukaan tämänkaltaiselle oppaalle olisi tarvetta, sillä valitettavan usein päiväkotien henkilökunnalla ei ole tarvittavaa tietoa ja keinoja jäsentää lapsesta herännyttä huolta tai puuttua heränneeseen huoleen.

Opinnäytetyömme oli toiminnallinen opinnäytetyö, johon tutkimuksellinen osuus tuli mukaan, kun päätimme kartoittaa toimeksiantajamme ajatuksia ja kokemuksia siitä, mitä päiväkodin ammattilaiset halusivat tuottamamme käsikirjan sisältävän. Omien havaintojemme ja osaamisemme suuntaamina lähdimme tutustumaan aiheita käsitteleviin tutkimuksiin ja muuhun teoriakirjallisuuteen. Niiden pohjalta laadimme teemahaastattelun rungon henkilökunnan toiveiden kartoittamiseksi. Haastattelusta saamiemme tulosten pohjalta lähdimme kokoamaan juuri meidän toimeksiantajamme tarpeita vastaavaa varhaisen puuttumisen käsikirjaa.

2.2 Toimeksiantaja

Toimeksiantajamme oli pirkanmaalainen päiväkotitoiminta, jossa on viisi erillistä lapsiryhmää. Kolmen perinteisen ryhmän lisäksi päiväkodissa toimii allergiaryhmä ja ympärivuorokautinen vuorohoitoryhmä. Päiväkodin henkilöstö koostuu lastentarhanopettajista ja lastentarhanopettajan kelpoisuuden suorittaneista sosionomeista sekä lastenhoitajina työskentelevistä sosiaali- ja terveysalan ammattikoulututkinnon omaavista ammattilaisista.

Kyseisen päiväkodin toiminta-ajatuksena ovat seuraavat lauseet:

- *Meillä ei ole kiire minnekään.*
- *Muistamme kannustaa toinen toisiamme myönteisessä ja turvallisessa ilmapiirissä.*
- *Leikki on meillä arvossaan.*
- *Jokainen lapsi on oma yksilönsä, jonka ainutkertaista*

lapsuutta haluamme vaalia.

- Haluamme yhdessä perheiden kanssa kasvattaa lapsia, joiden silmissä säilyy ilo.

2.3 Tarkoitus ja tavoitteet

Opinnäytetyömme tavoitteena oli luoda eräälle pirkanmaalaiselle päiväkodille varhaisen tuen käsikirja henkilökunnan työskentelyn tueksi. Tutustuttuamme aiheesta löytyviin tutkimuksiin ja varhaisen puuttumisen toteuttamiseen päiväkodeissa tavoitteenamme oli koota useista varhaiseen puuttumiseen vaikuttavista elementeistä tiivis ja kattava käsikirja, joka soveltuu juuri toimeksiantajamme tarpeisiin.

Monet perheet näkevät lastensuojelun ikään kuin rangaistuksena avuntarjoajan sijasta, jolloin perheen parissa työskentelevän voi olla vaikea arvioida huolensa aiheellisuutta ja kynnys huolen puheeksi ottamiselle kasvaa. Suunnittelemamme varhaisen puuttumisen käsikirjan tarkoituksena oli lisätä työntekijöiden tietoutta lastensuojelusta, varhaisesta puuttumisesta ja huolen puheeksi ottamisesta sekä lisätä erilaisten palveluiden ja palvelupolkujen tuntemusta ja tuoda varmuutta toimia subjektiivisen huolen herätessä. Tätä varten kokosimme käsikirjaan tietoa päiväkodin erilaisista yhteistyötahoista, erilaisia työvälineitä subjektiivisen huolen jäsentämiseksi ja lastensuojelutarpeen tunnistamiseksi, sekä huolen puheeksi ottamiseksi varhaisessa vaiheessa.

Opinnäytetyömme henkilökohtaiseksi tavoitteeksi nousi oman ammatillisuutemme lisääminen. Halusimme lisätä erilaisten palveluiden ja niiden välisen yhteistyön tuntemustamme sekä omia valmiuksiamme varhaiseen puuttumiseen ja huolen puheeksi ottoon liittyen. Koimme nämä tärkeiksi oppimistavoitteiksi, sillä muun muassa ehkäisevä lastensuojelu, palvelujärjestelmien tuntemus ja moniammatillinen verkostotyö ovat tällä hetkellä tärkeitä osaamisalueita sosiaalialan työkentällä muun muassa uudistuneen sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain myötä.

3 TIEDONHAKU JA AIEMMAT TUTKIMUKSET

Aikaisempiin tutkimuksiin tutustuminen alkoi systemaattisella haulla erilaisista tietokannoista. Tämän jälkeen täydensimme tietoperustaamme manuaalisella haulla. Lisäksi hyödynsimme aiheitamme käsittelevien opinnäytetöiden sekä pro gradu -tutkielmien lähdeluetteloja omassa tiedonhaussamme. Rajasimme tiedonhakua niin, että käyttämämme lähteet käsittelevät lastensuojelua, varhaiskasvatusta, varhaista puuttumista ja tukea sekä huolen puheeksi ottamista. Pyrimme olemaan lähteiden valinnassa kriittisiä ja valitsemaan mukaan vain laadukkaita ja luotettavia lähteitä. Etsimme lähteeksi myös sopivaa englanninkielistä aiheitamme käsittelevää tutkimusta, artikkelia tai teosta. Juuri meidän aiheitamme käsitteleviä englanninkielisiä lähteitä ei systemaattisella tiedonhaulla löytynyt. Aiempiin varhaista puuttumista käsitteleviin tutkimuksiin ja niissä käytettyihin lähteisiin tutustumalla löysimme kuitenkin kaksi englanninkielistä opinnäytetyöhömmä soveltuvaa tutkimusta, joita olemme raportissamme hyödyntäneet.

3.1 Tiedonhaku

Opinnäytetyömme tietoperustaan pyrimme sisällyttämään kattavasti tietoa selkiyttämään opinnäytetyömme aiheita. Koska opinnäytetyömme käsittelee varhaista puuttumista lastensuojelullisen huolen herätessä päiväkodissa, valikoitui teoriapohjaan keskeisimmiksi käsitteiksi lastensuojelu sen ehkäisevästä näkökulmasta, varhainen tuki ja varhaisen puuttumisen menetelmät, varhaiskasvatus sekä huolen puheeksiotto. Lastensuojelua päädyimme avaamaan myös sen yleisestä näkökulmasta, sillä se pohjustaa ehkäisevää lastensuojelutyötä ja auttaa ymmärtämään siihen liittyvää käsitteistöä. Alla olevassa taulukossa (*kuvio 1*) on kuvattu tekemäämme tiedonhakua.

Hakutietokanta	Hakusanat	Saadut tulokset	Valitut lähteet
Melinda / 13.1.2015	<ul style="list-style-type: none"> lastensuoj? 	<ul style="list-style-type: none"> 6336 kpl 	<ul style="list-style-type: none"> 0 kpl
Melinda / 15.2.2015	<ul style="list-style-type: none"> huolen puh? huoli AND puheeksio? 	<ul style="list-style-type: none"> 23 kpl 6 kpl 	<ul style="list-style-type: none"> 1kpl Eriksson, E. & Arnkill, T. E. 0 kpl
Melinda / 20.3.2015	<ul style="list-style-type: none"> varhainen puuttuminen varhainen puuttuminen lastensuojelu huoli AND lastensuojelu Lastensuojelu AND päiväh? 	<ul style="list-style-type: none"> 390 kpl 71kpl 15kpl 163 kpl 	<ul style="list-style-type: none"> 1 kpl Hintikka, K. 0 kpl 0 kpl 1kpl, Kainulainen, A.

Kuvio 1. Tiedonhaun kuvaus

Suoritimme systemaattisen tiedonhaun Melindan ja Masto-Finnan tietokannoista. Käyttämiämme hakutermejä olivat *lastensuoj?*, *huolen puh?*, *huoli AND puheeksio?*, *varhainen puuttuminen*, *varhainen puuttuminen lastensuojelu*, *lastensuojelu AND päiväh?* sekä *huoli AND lastensuojelu*. Melindasta löysimme eniten aiheitamme käsitteleviä tai sivuavia aikaisempia tutkimuksia. Suurin osa näistä oli kuitenkin AMK-opinnäytetöitä, joita emme suoraan voi käyttää lähteinä omassa opinnäytetyössämme. Hyödynsimme kuitenkin näiden opinnäytetöiden lähdeluetteloita, joista otimme mukaan aiheitamme koskevia lähteitä. Löysimme myös pro gradu -tason

tutkimuksia aiheeseemme liittyen sekä ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä. Teimme tiedonhakua myös artikkelitietokanta Artosta, mutta sieltä emme löytäneet aiheitamme tarpeeksi läheisesti koskettavia teoksia. Teimme paljon tiedonhakua myös manuaalisesti ja sitä kautta löysimme opinnäytetyöhöme myös aiheitamme käsitteleviä teoksia ja artikkeleita. Yhtenä valintakriteerinä lähteissämme on ollut myös niiden julkaisu-vuosi ja päädyimme sisällyttämään opinnäytetyöhöme vain sellaisia lähteitä, jotka ovat enimmillään kymmenen vuotta vanhoja. Tällä pyrimme varmistamaan opinnäytetyömme luotettavuuden ja tiedon ajantasaisuuden.

3.2 Aiemmat hankkeet ja tutkimukset

Aikaisempia tutkimuksia opinnäytetyömme aiheesta on tehty jonkin verran. Esimerkki raportissamme hyödynnetyistä varhaista puuttumista ja huolen puheeksi ottamista käsittelevästä tutkimuksesta on Joanna Mäkelän ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyö vuodelta 2012. Hänen tutkimuksensa koskettaa aiheitamme todella läheltä sikäli, että tutkimus on toteutettu nimenomaan pirkanmaalaisissa päiväkodeissa.

Opinnäytetyössään Mäkelä (2012) on tutkinut päiväkotien työntekijöiden kokemuksia varhaisesta puuttumisesta sekä huolen esiin tuomisesta. Mäkelän tutkimuksessa ilmenee, että päävastuu varhaisen puuttumisen toteuttamisesta päiväkotiyhteistöissä on lastentarhanopettajilla. Mäkelä painottaa myös keskustelujen merkitystä varhaista puuttumista toteutettaessa. Mäkelän tutkimustuloksissa tulee ilmi, että huolta käsitellään päiväkodeissa yleensä koko työryhmän kesken, mutta ajan löytyminen huolesta keskustelemiselle on välillä haasteellista. (Mäkelä 2012, 51.)

Mäkelän tutkimuksen tuloksissa tulee myös ilmi, että haastatelluissa päiväkodeissa lastensuojelulliseen huoleen osataan puuttua ripeästi. Tämä poikkeaa näkemistämme tapauksista harjoittelujaksojen aikana. Olemme törmänneet tilanteisiin, joissa lastensuojelulliseen huoleen ei osata jostain syystä puuttua päiväkodin työntekijöiden toimesta. Mäkelän tutkimustuloksissa korostui myös huolen heräämisen tilanteissa erityislastentarhanopet-

tajalta ja muulta kasvattajatiimiltä saatu tuki. Tulosten mukaan varhaisessa puuttumisessa tärkeää on vanhempien arvostaminen sekä tilanteessa huolen esiin tuominen kunnioittavasti ja hienotunteisesti, mutta kuitenkin rehellisesti. (Mäkelä 2012, 53, 55.)

3.2.1 Varpu-hanke

Varpu-hanke on sosiaali- ja terveysministeriön ohjaama hanke, joka keskittyy varhaiseen puuttumiseen. Hankkeen tavoitteena on "*edistää lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvointia sekä ehkäistä syrjäytymistä*". Tähän tavoitteeseen pyritään levittämällä tietoa varhaisesta puuttumisesta ja tukemisesta sekä kehittämällä yhteistyötä lasten ja nuorten kanssa työskentelevien toimijoiden välillä. Varpu-hanke on lähtenyt liikkeelle vuonna 2001. (Varpu 2005, 2.)

Kun perheet voivat huonosti, lapset oireilevat ensimmäisenä. Syitä perheiden huonovointisuudelle ovat muun muassa työttömyys, taloudellinen eriarvoisuus, päihteiden käytön lisääntyminen sekä syrjäytyminen. Hannu Laaksola kirjoittaa Opettaja-lehden Varpu-liitteessä (2005), että *suomalainen hyvinvointi* -käsitteen rinnalle on noussut myös käsite *suomalainen pahoinvointi*. Suomessa vallitsee tietynlainen yksilökeskeisyys eli toisten asioihin ei haluta puuttua ja ajatellaan, että niihin ei kuulu puuttua. Opettajien ja lastentarhanopettajien rooli lasten hyvinvointiin vaikuttajina onkin merkittävä. Koulu ja päiväkoti ovat ensimmäisen ympäristöt, joista lapsi saa tukea, kun kotona asiat ovat huonosti. Varpu-hankkeen tiimoilta on teetetty kysely, jonka tarkoituksena on ollut selvittää huolen yleisyyttä kouluissa. Kyselyn vastauksien perusteella varhaisesta puuttumisesta ja esimerkiksi lastensuojelulaista kaivattaisiin lisää tietoa. (Varpu 2005, 3, 5.)

3.2.2 Vartu-hanke

Kainuun maakunnassa vuonna 2007–2008 toteutettiin Vartu-hanke eli Varhain tukemalla turvallinen lapsuus toimintamalli perhetyöhön -hanke. Hankkeessa pyrittiin tuottamaan varhaisen tuen malli Kainuun perhetyöhön. Tarkoituksena oli myös luoda uusia työkäytäntöjä. Vartu-hanke on

lähtenyt liikkeelle halusta vaikuttaa nousseisiin lasten huostaanottojen määrään ja haluttu painottaa varhaisen tuen merkitystä. (Saari 2008, 4.)

Vartu-hankkeessa varhaisen tuen piiriin ohjaamisesta määriteltiin kriteerit, joilla voidaan erottaa varhaisen tuen piiriin ja korjaavan tuen piiriin kuuluvat asiakkaat. Varhaisen tuen piiriin ohjaavia kriteereitä olivat muun muassa äidin masennus, vuorovaikutusongelmat, vanhempien jaksamattomuus, vanhempien kyvyttömyys asettaa rajoja lapselle, tuen tarve arjen sujumiseen sekä mullistavat elämäntapahtumat kuten avioero tai päihdeongelmat. (Saari 2008, 7.)

Varhaiseen tukeen ja ennaltaehkäisevään työhön panostamalla saataisiin aikaan merkittävät rahalliset säästöt pitkällä aikavälillä. Vartu-hankkeen aikana varhaisen tuen piirissä mukana olleista perheistä yhdessä tapauksessa saatiin ehkäistyä avohuollon sijoitus, joka tarkoittaa puolen vuoden ajalla noin 30 000 euron säästöä. (Saari 2008, 14.) Tämä tuo esiin varhaisen tuen merkittävyyttä ennaltaehkäisevänä tekijänä.

4 LASTENSUOJELU

Lastensuojelu on Lapsen oikeuksien sopimukseen pohjautuvaa lakisääteistä toimintaa, jolla pyritään turvaamaan lapsen kasvu ja kehitys sekä poistamaan hyvinvointia uhkaavia riskitekijöitä (Bardy 2009, 39, 41). Lastensuojelulaissa (2007/417,1 §) asetetaan lastensuojelun tarkoituksiksi turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lapsen elinympäristön on oltava turvattu, hänellä tulee olla mahdollisuus leikkiin ja muuhun virikkeelliseen toimintaan. Lapsen elämän arjen ympäristöt vaikuttavat merkittävästi hänen hyvinvointiinsa. Suuressa roolissa lapsen elämässä ja arjessa ovat peruspalvelut kuten varhaiskasvatus, koulu ja harrastukset sekä muut lähiympäristöt ja -yhteisöt. Nämä tekijät vaikuttavat suuresti lapsen kehitykseen vanhempien lisäksi. (THL 2015.)

Lastensuojelulain mukaan ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista on vanhemmilla tai muilla huoltajilla. Viranomaisten, jotka toimivat lapsen ja perheen kanssa, on tuettava vanhempia tai muita huoltajia heidän kasvatustehtävässään. Apua on pyrittävä tarjoamaan perheelle mahdollisimman varhain ja tarvittaessa ohjattava heidät lastensuojelun palveluiden piiriin. Lastensuojelun velvollisuutena on järjestää tarvittavia palveluita ja tukitoimia tukeakseen vanhempia ja huoltajia kasvatuksessa. (Lastensuojelulaki 417/2007, 2 §.) Lastensuojelu käytännössä tarkoittaa lapsi- ja perhekoh- taista suojelua. Ensin tilannetta arvioidaan ja tehdään selvitys lastensuojelun tarpeesta. Jos tarvetta on, laaditaan asiakassuunnitelma ja ensisijaisesti pyritään tarjoamaan avohuollon tukitoimia. Kiireellinen sijoitus ja huostaanotto ovat seuraavat toimenpiteet, mikäli kaikki avohuollon tukitoimet on kokeiltu ja todettu riittämättömiksi (Lavikainen ym. 2014, 38.)

Lastensuojelulain (417/2007) 11 §:n mukaan kuntien velvollisuutena on järjestää lastensuojelua kunnassa esiintyvän tarpeen mukaisesti tarvittavissa muodoissa. Lastensuojelulain mukaan lapsella tarkoitetaan kaikkia alle 18-vuotiaita henkilöitä (Aer 2012, 34–35). Lastensuojelun periaatteena on turvata lapsen turvallinen kasvu ja kehitys tilanteissa, joissa lapsen terveys tai kehitys ovat vaarassa. Myös erilaiset puutteet ja laiminlyönnit lap-

sen huolenpidossa sekä esimerkiksi väkivaltaiset kasvuolosuhteet ovat perusteita lastensuojelun tarpeelle. Lapsi voi myös omalla käyttäytymisellään vaarantaa kasvuun, kehitystään ja terveyttään. Lapsen vaarantaessa itseään omalla käyttäytymisellään voidaan ryhtyä avohuollon tukitoimiin tai mikäli kyseessä on vakava vaarantaminen, voivat kriteerit huostaanotolle täytyä. (Aer 2012, 39.)

Lastensuojelun kokonaisuus voidaan jakaa kolmeen eri osa-alueeseen: peruspalvelut, ehkäisevä lastensuojelu ja lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu (kuvio 2). Lastensuojelua toteutetaan peruspalveluissa tukemalla lapsia ja perheitä esimerkiksi neuvolan, varhaiskasvatuksen, koulun ja kotipalvelun avulla. Peruspalveluiden kautta saatava tuki on ehkäisevää lastensuojelua. Ehkäisevää lastensuojelua on myös erilaisten järjestöjen yhdistyksien tarjoama tuki. Jos ehkäisevät tukitoimet havaitaan riittämättömiksi lapsen ja perheen tilanteessa, astuu kuvaan lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu. Tämä tarkoittaa sitä, että aloitetaan lastensuojelutarpeen selvitys ja tarvittaessa erilaiset avohuollon tukitoimet. Viimesijaisena vaihtoehtona lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun kuuluvat myös huostaanotto ja sijaishuolto. Lastensuojelun asiakkuus alkaa, kun tarvitaan lastensuojelulain mukaisia tukitoimia. (Taskinen 2007, 11–12.)

Kuvio 2. Lastensuojelun eri muodot

Uudessa sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) määrätään, että lapsia ja perheitä on ensisijaisesti tuettava kunnallisen sosiaalipalvelujen muun muas-

sa perhetyön, kotipalvelun, kotihoidon ja kasvatus- sekä perheneuvonnan avulla (Hämeen-Anttila 2014, 9). Tarjolla olevien sosiaalipalvelujen on sovelluttava kaikille asiakkaille ja tarpeen vaatiessa perheet on ohjattava erityisen tuen piiriin. Tällä hetkellä sosiaalipalvelut on pyritty järjestämään pääasiassa peruspalvelujen kautta niin, että palveluntarpeessa olevat voivat hakeutua niihin matalalla kynnyksellä varhaisen tuen mahdollistamiseksi. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 33 §.)

Kotipalvelu on jokaisen lapsiperheen oikeus silloin kun lapsen hyvinvoinnin turvaaminen ei toteudu (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 19 §). Syynä kotipalveluille voivat olla esimerkiksi vanhemman hetkellinen uupumus tai sairastumisen myötä aiheutunut kyvyttömyys pyörittää normaalia arkea. Kotipalvelutoimintaan, kuten lasten- tai kodinhoitoapuun, panostamisella pyritään vaikuttamaan muiden palvelujen tarpeeseen niitä vähentävästi. Luomalla matala kynnyks palveluille, jotka eivät vaadi lastensuojelun asiakkuutta, pyritään tukemaan varhaista puuttumista ja ehkäisemään ongelmien kasautumista tai pitkittymistä. Näin ollen osa aiemmin lastensuojelun avohuollon tukitoimina tarjotuista palveluista on nyt uuden sosiaalihuoltolain myötä saatavilla myös yleisinä perhepalveluina. (Hämeen-Anttila 2014, 9–10.)

4.1 Lastensuojeluprosessi

Uudessa sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) lastensuojelulain osalta muutoksia tapahtuu ensimmäisenä lastensuojelun asiakkuuden alkamisessa. Aikaisemmin asiakkuus on alkanut, kun lastensuojelun tarvetta on lähdetty selvittämään. Nyt lain muutoksen myötä lastensuojelun asiakkuus alkaa vasta palveluntarpeen selvityksen jälkeen, jos perhe tarvitsee lastensuojelulain mukaisia tukitoimia. (Hämeen-Anttila 2014, 16–17.) Lastensuojelun asiakkuus voi kuitenkin alkaa jo ennen palveluntarpeen selvitystä, mikäli asian vireille tulon jälkeen joudutaan ryhtymään välittömästi kiireellisiin lastensuojelutoimiin (Lastensuojelun käsikirja 2015).

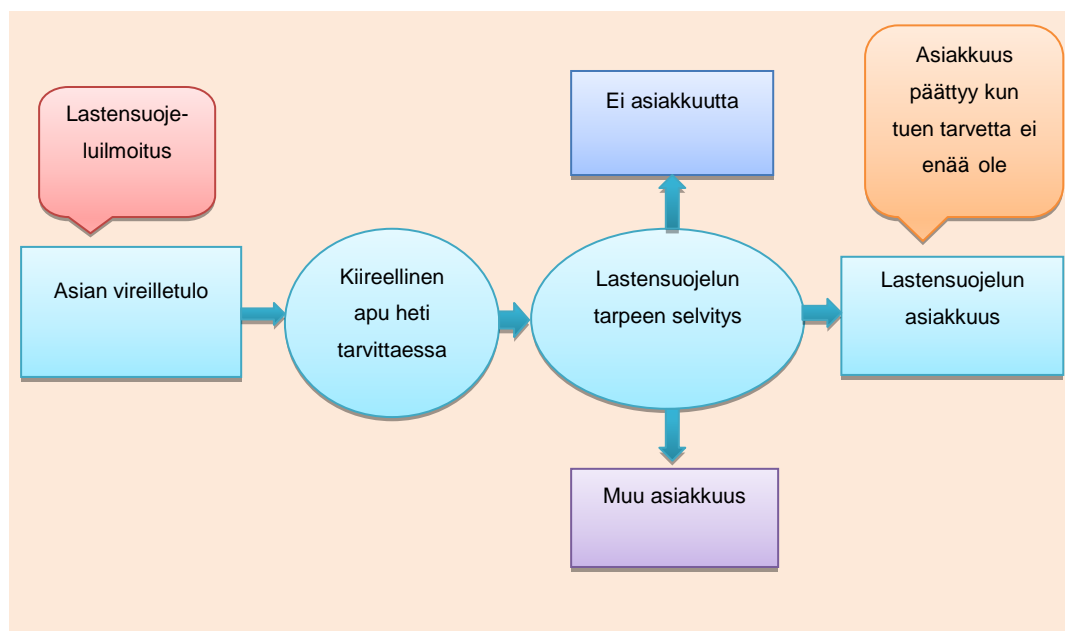
Lastensuojeluprosessi lähtee yleensä liikkeelle lastensuojeluilmoituksesta (ks. liite 2). Vuonna 2011 lastensuojeluilmoituksia tehtiin yhteensä 97 000

ja ne koskivat 60 712 lasta (Bardy 2013, 23–24). Mikäli huoli lapsen hyvinvoinnista herää, on kenellä tahansa oikeus tehdä tilanteesta lastensuojeluilmoitus. Lastensuojelulain (417/2007) 25 §:n 1. momentin mukaan tiettyjen toimialojen ammattihenkilöiden kuten esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon, opetustoimen, nuorisotoimen, poliisitoimen ja seurakunnan työntekijöiden velvollisuutena on tehdä lastensuojeluilmoitus epäilyksen tai huolen herätessä. Ilmoitusvelvollisten henkilöiden on tehtävä ilmoitus omalla nimellään. Ilmoituksen voi tehdä myös useampi ilmoitusvelvollinen yhdessä, mutta ilmoituksessa tulee näkyä näiden henkilöiden allekirjoitukset. Vaitiolovelvollisuudella ei ole vaikutusta velvollisuuteen tehdä lastensuojeluilmoitus. Varsinaisen lastensuojeluilmoituksen sijasta voidaan tehdä myös pyyntö lastensuojelun tarpeen arvioimiseksi. Pyyntö voi tehdä ilmoitusvelvollinen henkilö yhdessä lapsen tai hänen vanhempansa kanssa. Tällöin ilmoitusvelvollisen on pyynnössä selvitettävä lastensuojeluilmoitukseen johtaneet syyt. (Aer 2012, 48–49.)

Lastensuojeluilmoitus tulisi tehdä mahdollisuuksien mukaan lapsen asuin-kunnan sosiaalitoimistoon. Sosiaalipäivystyksen kautta ilmoituksen voi tehdä kiireellisissä tapauksissa tai virka-ajan ulkopuolella. Lastensuojeluilmoitus tehdään joko kirjallisesti, puhelimitse tai henkilökohtaisesti virastossa asioimalla. (THL 2015.)

Yleisen harhakuvan vastaisesti lastensuojeluilmoituksen tekeminen itsessään on matalan kynnyksen toimenpide. Lastensuojeluilmoitus ei läheskään aina johda toimenpiteisiin, sillä kaikki ilmoitukset eivät edellytä lastensuojelullista väliintuloa. (Katajamäki 2010, 5.) Kun lastensuojelu vastaanottaa ilmoituksen mahdollisesta lastensuojelun tarpeesta olevasta lapsesta, sosiaalityöntekijän tulee suorittaa välittömästi lastensuojelun tarpeen kiireellinen arviointi. (Hämeen-Anttila 2014, 16–17; Taskinen 2007, 30.) Jos kiireellisiä toimia ei tarvita, sosiaalityöntekijä päättää seitsemän vuorokauden kuluessa, onko ilmoituksen perusteella syytä toteuttaa laajempaa selvitystä. Lastensuojeluntarpeen selvitykseen päädyttyä kartoitetaan lapsen kasvuolosuhteita, huoltajien mahdollisuuksia huolehtia lapsesta sekä tukitoimien tarvetta. Selvityksen aikana tavataan sekä lasta että huoltajia, yhdessä ja erikseen ja se on tehtävä kolmen kuukauden

kuluessa. (STM 2015.) Uuden sosiaalihuoltolain myötä itse lastensuojelun asiakkuus alkaa kuitenkin vasta tarvittaviin tukitoimiin ryhdyttyä (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014). Alla olevassa kaaviossa (kuvio 3) on havainnollistettu lastensuojelun asiakkuuden alkamista.

Kuvio 3. Lastensuojelun asiakkuuden alkamisen kuvaus (Hämeen-Anttila 2014, mukaillen)

Myös haastattelemamme päiväkodin työntekijät olivat sitä mieltä, että yhä useammin he joutuvat kohtaamaan ja jäsentämään lapsen hyvinvoinnista herännyttä huolta. Työntekijän tueksi on olemassa valtakunnallisia ohjeistuksia ja malleja kuten lastensuojelun laatusuosituksen (2014) sekä Eriksonin ja Arnkilin huolen vyöhykkeistö (ks. liite 3) lastensuojelun tarpeen tunnistamiseen ja huolen jäsentämiseen.

4.2 Ennaltaehkäisevä lastensuojelu

Lastensuojelulakiin 1.4.2015 tullut muutos määrittelee, että ehkäisevää lastensuojelua on järjestettävä kunnassa jo silloin, kun lapsella ja perheellä ei vielä ole lastensuojelun asiakkuutta. Lain 4 §:n mukaan lastensuojelun tehtävä on pyrkiä ehkäisevään työhön lapsen ja perheen ongelmien ehkäisemiseksi. Lisäksi ongelmiin tulee puuttua riittävän varhaisessa vaiheessa. (Lastensuojelulaki 2007/417.)

Ehkäisevällä lastensuojelulla tarkoitetaan esimerkiksi koulun, neuvolan, päivähoidon ja nuorisotyön antamaa tukea lapsille, joilla ei ole lastensuojelun asiakkuutta (Lammi-Taskula & Karvonen 2014, 14). Ehkäisevästä lastensuojelusta on vielä liian vähän tietoa ja päiväkotien resurssit ehkäisevän lastensuojelun toteuttajina ovat liian vähäisiä. Päivähoidolla ja sen työntekijöillä on koettu olevan liian vähän tietoa lastensuojeluilmoituksesta ja sen tekemisestä. Merkittävin kompastuskivi on ilmoituksen tekemisen ajankohta eli milloin lastensuojeluilmoitus tulee tehdä ja milloin sen voi tehdä. Päivähoitossa on myös koettu, että ainoastaan kokemus huolesta ei riitä ilmoituksen perusteiksi. Työntekijöillä tulisi olla konkreettisia todisteita ja perusteita huolelleen lapsen laiminlyönnistä. Päiväkotien on mahdollista konsultoida kunnan sosiaalityöntekijää ja sosiaalitoimessakin tätä ehkäisevän lastensuojelun toimintaa pidetään hyvänä asiana. Vähäiset resurssit ovat nykypäivänä kasvava ongelma kunnissa ja sosiaalityöntekijöillä ei ole riittävästi aikaa hoitaa edes korjaavan lastensuojelun puolta. (Paavola ym. 2010, 12–13.)

4.3 Lastensuojelun avohuolto

Kun lastensuojelu toteaa lapsen ja hänen perheensä tilanteen edellyttävän lastensuojelun tarvetta, on välittömästi ryhdyttävä järjestämään avohuollon tukitoimia. Avohuollon tukitoimilla pyritään takaamaan vanhempien mahdollisuus toimia kasvattajina ja tukemaan vanhempien kasvatuskykyä. Tukitoimien suunnittelussa lapsen etu on aina etusijalla ja kyseisiä tukitoimia pyritään toteuttamaan yhteistyössä vanhempien tai kasvattajien kanssa. Avohuollon tukitoimet edellyttävät, että vanhemmat ovat suostuvaisia niihin ja lisäksi lasta kuullaan hänen ikänsä ja kehitystasonsa huomioon ottaen. (THL 2015.)

Avohuollon tukitoimina on mahdollista tarjota taloudellista tukea perheelle ja lapselle esimerkiksi asuntoon ja kasvuolosuhteisiin tai lapsen koulunkäyntiin ja harrastuksiin liittyen. Avohuollon tukimuotoina tarjottavia palveluita ovat muun muassa päivähoito, kotipalvelu, tukihenkilö tai tukiperhe,

lapsen hoitopalvelut ja terapia, perhetyö, perheen sijoitus perhe- tai laitoshoidon sekä loma- ja virkistystoiminta. (Taskinen 2007, 41–42.)

Lapsi voidaan avohuollon tukitoimena sijoittaa myös yksin kodin ulkopuolelle. Avohuollon sijoitus ei ole kuitenkaan huostaanoton vaihtoehto eli mikäli huostaanoton kriteerit täyttyvät, ei ratkaisuna voida käyttää avohuollon sijoitusta. Avohuollon sijoituksen jatkamista ja vaihtoehtoja arvioidaan kolmen kuukauden sisällä sijoituksen aloittamisesta. Sijoituksen jatkuessa arviointia jatketaan kolmen kuukauden välein. Avohuollon sijoitus perustuu aina vanhempien sekä 12 vuotta täyttäneen lapsen suostumukseen. Myös nuorempaa kuin 12-vuotiasta lasta tulee aina tilanteessa kuulla ja selvittää hänen mielipiteensä asiaan. Huoltajien oikeudet säilyvät aina huoltajilla avohuollon sijoituksen ajan. (Taskinen 2007, 43–44.)

Päivähoitoa voidaan käyttää avohuollon tukitoimena. Päivähoidon järjestämisessä on tällöin huomioitava lapsen ja perheen erityistarpeet. Tukimuotoja päiväkodissa ovat esimerkiksi erityislastentarhanopettajalta saatava tuki, erityispäivähoito ja varhaiskasvatuksen perhetyö. Päivähoidon ollessa avohuollon tukitoimi, se on maksutonta tuen saajalle. Päivähoito avohuollon tukitoimen järjestämisenä perustetaan aina päivähoitolakiin lastensuojelulain sijaan. (THL 2015.)

5 VARHAISKASVATUS

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005) varhaiskasvatus määritellään pienten lasten elämäntilanteissa tapahtuvaksi kasvatukselliseksi vuorovaikutukseksi, millä pyritään tukemaan lapsen turvallista kasvua, kehitystä ja oppimista. Varhaiskasvatuksen ensisijaisena tavoitteena on edistää lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia huolehtimalla lapsen terveyden ja toimintakyvyn ylläpitämisestä sekä perustarpeisiin vastaamisesta. Varhaiskasvatus on aina suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa, joka pitää sisällään lapsen hoitoa, kasvattamista ja opettamista tiiviissä yhteistyössä päiväkodin henkilöstön ja lapsen vanhempien välillä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11–16.)

5.1 Toimintaa ohjaavat lait ja asetukset

Varhaiskasvatusta järjestetään valtakunnallisen ohjauksen mukaisesti erilaisissa varhaiskasvatuspalveluissa, kuten päiväkotitoiminnassa ja perhepäivähoidossa (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11). Valtakunnallinen ohjaus pitää sisällään varhaiskasvatuksen toimintaa linjaavia lakeja ja asetuksia sekä toimintaa linjaavia asiakirjoja ja suunnitelmia, joista keskeisimpiä ovat:

- Laki lasten päivähoitosta (36/1973)
- Asetus lasten päivähoitosta (239/1973)
- Lastensuojelulaki (417/2007)
- YK:n lapsen oikeuksien sopimus (LOS)
- Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000)
- Vasu eli Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2005).

Yllä mainittujen lisäksi päivähoitoa koskevat myös useat muut lait ja asetukset, jotka säätelevät esimerkiksi tietojen salassapitoa, henkilökunnan määrää ja vastuuta lapsesta (Mahkonen 2012, 10).

5.2 Varhaiskasvatussuunnitelma (VASU)

Varhaiskasvatuksessa lapselle luodaan aina yksilöllinen varhaiskasvatussuunnitelma, jonka perusteella henkilöstö voi toimia yhtenäisesti ja johdonmukaisesti lapsen yksilölliset tarpeet huomioiden. Suunnitelma laaditaan heti hoitosuhteen alussa lapsen tarpeiden ja vanhempien näkemysten mukaisesti ja sitä seurataan koko hoitosuhteen ajan. Suunnitelman avulla henkilöstö voi havainnoida ja seurata lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista ja ottaa lasten yksilölliset tarpeet huomioon varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelussa. Vastuu suunnitelman ja tavoitteiden laatimisesta on varhaiskasvatuksen henkilöstöllä ja vanhemmilla tulee olla mahdollisuus vaikuttaa sen sisältöön. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 32–33.)

Varhaiskasvatussuunnitelmaa laatiessa otetaan huomioon lapsen sen hetkiset tarpeet, tulevaisuuden kasvu ja kehitys, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet sekä mahdolliset tuen tarpeet. Vasu-keskusteluissa vanhempien kanssa keskustellaan edellä mainituista asioista ja keskitytään erityisesti lapsen kehitystä vahvistaviin positiivisiin puoliin. Vastaavasti lapsen hyvinvointiin liittyvät ongelmat otetaan vanhempien kanssa hienovaraisesti ja mahdollisimman konkreettisesti puheeksi ja pyritään yhdessä löytämään keinot niiden ratkaisemiseksi. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 33.)

5.3 Kasvatuskumppanuus

Kasvatuskumppanuudella tarkoitetaan varhaiskasvatuksen ammattilaisten ja vanhempien välistä yhteistyötä lapsen kasvun ja kehityksen tukemiseksi. Yhteistyössä korostuu ammattitaitoisen henkilökunnan tieto ja osaaminen sekä vanhemmilla oleva ensisijainen kasvatustavastuu ja oman lapsensa paras tuntemus. Kasvatuskumppanuuden edellyttämä hyvä ja avoin vuorovaikutussuhde perustuu keskinäiseen luottamukseen, tasavertaisuuteen ja molemminpuoliseen kunnioittamiseen. Tällöin perhettä voidaan tukea esimerkiksi päiväkodin työntekijän ja vanhempien välisillä tavoitteellisilla keskusteluilla kasvatuksesta ja erilaisista kasvatustavastuista.

Myös kasvatuskumppanuuteen liittyvistä arvoista, näkemyksistä ja vastuis-
ta tulee keskustella sekä kasvattajayhteisön kesken että vanhempien
kanssa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 31.)

Kasvatuskumppanuuden keskiössä ovat lapsen tarpeet, jotka huomioi-
daan yksilöllisesti lapsen kasvun ja kehityksen edistämiseksi. Vanhempien
ja kasvattajien välisellä yhteistyöllä luodaan parhaat edellytykset lapsen
hyvinvoinnin turvaamiseksi ja vastuu kasvatuskumppanuuden toteutumi-
sesta on ensisijaisesti varhaiskasvatuksen henkilöstöllä. (Varhaiskasva-
tussuunnitelman perusteet 2005, 31.)

Kasvatuskumppanuudella pyritään löytämään parhaat keinot ja muodot
vanhempien kanssa toteutettavalle yhteistyölle ja yhteistyön toimintata-
voista sovitaan yleensä heti hoitosuhteen alussa. Opinnäytetyömme ai-
heeseen liittyen kasvatuskumppanuuden yhtenä tavoitteena on tunnistaa
mahdollisimman varhain lapsen tuen tarve eri osa-alueilla ja löytää van-
hempien kanssa tarvittavat keinot lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen
turvaamiseksi. Myös vaikeiden asioiden puheeksi ottaminen on helpom-
paa, kun vanhempien kanssa saadaan luotua luottamuksellinen vuorovai-
kutussuhde. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 31.)

5.4 Lapsen tuen tarve

Lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista havainnoidaan ja seurataan var-
haiskasvatuksessa aktiivisesti. Huoli lapsen hyvinvoinnista voi tulla van-
hempien tai henkilöstön taholta. Valtakunnallisessa Varhaiskasvatussuun-
nitelman perusteissa (2005) tuen tarpeen arvioinnin lähtökohdaksi tode-
taan havaintojen yhteinen tarkastelu tai lapsella aiemmin todettu tuen tar-
ve. Tuen tarpeen pituus voi vaihdella ja lapsi voi tarvita tukea fyysisen,
kognitiivisen, sosiaalisen tai emotionaalisen kehityksen osa-alueilla. Tuen
tarve voi nousta myös lapsen kasvua ja kehitystä vaarantavista kasvuolo-
suhteista. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 36.)

Tuen tarvetta arvioitaessa tulee kartoittaa lapsen yksilölliset toimintamah-
dollisuudet erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä sekä niihin liittyvät tuen

ja ohjauksen tarpeet. Jokaiselle lapselle yksilöllisesti laaditut Vasu:t auttavat lapsen tilanteen kokonaiskuvan luomisessa ja hahmottamisessa ja lapsen voimavarojen löytämisessä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 36.)

Lapsen varhaisessa tukemisessa tärkeää on ongelmien ennaltaehkäisy sekä niihin puuttuminen hyvissä ajoin ongelmien kasaantumisen ja pitkittymisen ehkäisemiseksi. Eri tahojen asiantuntijoita voidaan vanhempien suostumuksella konsultoida jo arviointivaiheessa ja tarvittaessa pyytää asianomaisen asiantuntijan lausunto tuen tarpeen konkretisoimiseksi ja tarvittavien tukitoimien löytämiseksi. Tarvittavat tukitoimet aloitetaan välittömästi ongelmien havaitsemisen jälkeen ja ne järjestetään mahdollisimman pitkälle yleisten varhaiskasvatustaluiden, kuten päiväkodin, yhteydessä. Myös laajempien tukipalveluiden käyttö pyritään järjestämään yhdistämällä lääketieteellinen ja kasvatuksellinen kuntoutus. Tämä edellyttää toimivaa yhteistyötä eri yhteistyötahojen, kuten lastensuojelun, perhetyön ja perheneuvolan kesken, joiden kanssa yhteistyökäytännöt ja toiminnan periaatteet tulee olla etukäteen sovittuina. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 35–37.)

5.5 Päivähoito lastensuojelun avohuollon tukitoimena

Päivähoito lastensuojelun avohuollon tukitoimena on yksi varhaisen tuen keinoista. Alle kouluikäisellä lapsella on subjektiivinen oikeus kunnalliseen päivähoitoon riippumatta siitä onko perheellä lastensuojelun asiakkuutta vai ei. Lapsi voi siis olla lastensuojelun ja päivähoidon asiakas ilman, että päivähoitoa toteutetaan erillisenä tukitoimena. Subjektiivisen oikeuden ohella lapsi voi kuitenkin olla oikeutettu päivähoitoon myös sosiaalisin tai kasvatuksellisin perustein ja lastensuojelun tukitoimena myönnetty päivähoito on perheelle aina maksutonta. Järjestettäessä päivähoitoa lastensuojelun tukitoimena varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa on otettava huomioon myös lastensuojelun asiakassuunnitelmassa esitetyt tuen tarpeet, kuten vanhempien kasvatuksellinen tukeminen tai lapsen erityinen tuki. (Lastensuojelun käsikirja 2015.)

Tukitoimena toteutettavaa päivähoitoa voidaan toteuttaa monella tavalla. Lapsen erityistarpeet tulee ottaa huomioon jo asiakassuunnitelmaa laadittaessa, jolloin vanhempien kanssa tulee sopia muun muassa lapsen hoitoajat, lapsen hakeminen hoitopaikasta sekä tilanteen mahdollinen seuranta. Päivähoidossa lapsen ja perheen tukemiseksi on erilaisia keinoja, kuten tarvittaessa järjestettävä erityispäivähoito, erityislastentarhanopettajan tuki ja konsultointi sekä varhaiskasvatuksessa tarjottava perhetyö. (Lastensuojelun käsikirja 2015.)

Lastensuojelun avoimuus- ja tukitoimena järjestettävän päivähoiton tarkoituksena on lapsen hyvinvointia uhkaaviin tekijöihin puuttuminen heti varhaisessa vaiheessa ja sitä kautta ongelmien kasautumisen ja pitkittymisen ennaltaehkäisy. Tällöin päivähoitolla pyritään luomaan lapselle turvallinen ja säännöllinen arki sekä monipuolista kasvua ja kehitystä tukevaa toimintaa. Lapsen varhaisen tuen lisäksi tärkeässä roolissa on myös vanhempien tukeminen heidän kasvatustehtävässään, jolloin kasvatuskumppanuuden merkitys korostuu. (Kainulainen 2007, 18.)

6 VARHAINEN PUUTTUMINEN

2000-lukua ovat varjostaneet lukuisat perhesurmat ja muut erityisesti lapsiin kohdistuneet tragediat (Mäkelä 2012, 17). Jotta tällaiset tragediat voitaisiin tulevaisuudessa estää, on tärkeää panostaa varhaiseen puuttumiseen kaikilla mahdollisilla osa-alueilla. Varhaislapsuuden ensimmäisten vuosien tapahtumilla on todettu olevan pidempiaikainen vaikutus lapsen kasvuun ja kehitykseen. Lapsuuden tapahtumat luovat pitkälti edellytykset lapsen hyvinvoinnille myös elämän myöhemmässä vaiheessa, minkä vuoksi varhaisiin ongelmiin tulisi puuttua heti huomattaessa. Varhaisella puuttumisella ehkäistään ongelmien syntymistä tulevaisuudessa ja luodaan lapselle mahdollisuudet hyvään elämään. (Shonkoff & Phillips 2000, 384.)

Varhaisella puuttumisella tarkoitetaan pääasiallisesti lasten ja heidän perheidensä ongelmiin puuttumista ja syrjäytymisen ehkäisemistä mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Ongelmien tunnistamisen jälkeen aletaan yhdessä vanhempien kanssa kartoittaa mahdollisia ratkaisuvaihtoehtoja. (Mäkelä 2012, 17.) Varhaisen puuttumisen periaatteiden mukaisesti kaikkien tuen tarpeessa olevat lapset ja perheet ovat oikeutettuja varhaiseen puuttumiseen, minkä lisäksi vanhemmilla on oikeus saada tietää huolen tunnistamisesta (Soriano 2005, 42). Varhaisen puuttumisen periaatteen mukaan se henkilö, jolla huoli on herännyt, on velvollinen ottamaan huolen puheeksi. Vastuuta puuttumisesta ei voi siirtää toiselle henkilölle. Puheeksioton helpottamiseksi varhaisen puuttumisen tulisi perustua dialogiin ja olla tasavertaista olematta asiantuntijakeskeistä. (Mäkelä 2012, 17.)

Käsitteenä varhainen puuttuminen päiväkodissa on hankala määritellä. Se voidaan ymmärtää lasten varhaiseksi auttamiseksi ja rajaamiseksi kuten varhaisten oppimisvaikeuksien ja erityisen tuen tarpeiden tunnistamiseksi tai poikkeavan käytöksen kontrolloimiseksi. (Lammi-Taskula & Karvonen 2009, 186.) Varhaisen puuttumisen toteuttamiselle ei ole tiettyä ja selkeää ennaltamäärättyä ajankohtaa. Se tulisi kuitenkin tehdä aina mahdollisimman ajoissa ja siten, että ei ainoastaan puututa ongelmiin ja ratkota niitä vaan pyritään myös lisäämään hyvinvointia ja estämään tulevien ongelmien

en syntymistä kunnioittavaan ja toimivaan yhteistyöhön pyrkien. Tällä hetkellä varhainen puuttuminen on pinnalla oleva aihe lakiuudistusten myötä sekä kuntien ja järjestöjen panostaessa toiminnan kehittämiseen. (Varpu 2005, 7.)

Tärkeää varhaisessa puuttumisessa on muistaa luottaa omaan huolen tunteeseen. Tässä huolella tarkoitetaan työntekijän subjektiivista tunnetta, joka hänellä syntyy lapsesta tai perheestä tekemiensä havaintojen nojalla. Subjektiivinen huoli onkin yksi työntekijän tärkeä työväline asiakkaan avuntarpeen ja työntekijöiden toimintamahdollisuuksien kartoittamisessa. Oma tai toisten huolta ei saisi vähätellä eikä siihen puuttumista pidä empiä ja pitkittää, sillä tällöin ongelmat voivat jo saavuttaa suuremmat mittakaavat ja omat toimintamahdollisuudet vähentyä huomattavasti. Mitä suuremmaksi ongelma ehtii kasvamaan, sitä vaikeampaa siihen on löytää ratkaisuja. Tämän vuoksi on tärkeää, että yhteistyö tapahtuu varhaisessa vaiheessa, kun toimintamahdollisuudet ongelmien ehkäisemiseksi ovat vielä laajat. Varhaisessa puuttumisessa, etenkin vaikeissa tilanteissa, tulee myös olla tietoinen niin omista kuin perheenkin voimavaroista ja toimintamahdollisuuksista ja ottaa ne huomioon perheen ja sen osallisuuden tukemisessa. Varhainen puuttuminen on tilanteesta riippumatta toteutettava aina kunnioittavasti ja rakentavalla tavalla mahdollisimman avoimessa ilmapiirissä. (Lammi-Taskula & Karvonen 2009, 187; Varpu 2005, 7–8.)

6.1 Varhaisen puuttumisen eettiset toimintaperiaatteet

Varhaista puuttumista toteutettaessa tulee myös pohtia sen eettisiä ulottuvuuksia, joita on havainnollistettu seuraavalla sivulla olevan kaavion (*kuvio 4*) avulla. Keskeisenä lähtökohtana varhaiselle puuttumiselle on asetettu toimivat yhteiset palvelut ja niiden toimivuuden turvaaminen. Vastuu ongelmiin puuttumisesta ja asian eteenpäin viemisestä on yleensä henkilöllä, jolla huoli on herännyt. (Peltonen 2009.)

Keskeistä varhaista puuttumista toteutettaessa ja huolta esiin tuodessa on myös puuttua ongelmiin ketään syyttelemättä ja toisia kunnioittaen. Kun

huoli tuodaan tällä tavoin esiin, luodaan hyvät puitteet toimivalle yhteistyölle ja mahdollistetaan sen jatkuminen myös tulevaisuudessa. Varhaisen puuttumisen eettisten toimintaperiaatteiden mukaisesti myös asiakkaan läheisverkot on huomioitava yhteistyötä toteutettaessa. Ammatillisen näkökulman mukaantuonnilla on tarkoitus tehostaa yhteistyötä. (Peltonen

2009.)

Kuvio 4. Varhaisen puuttumisen eettiset toimintaperiaatteet (Peltonen 2009, mukaillen)

Yhteistyössä on myös muistettava säilyttää suhteen dialogisuus eli toisi-
aan kunnioittava ja kuunteleva vuoropuhelu. Dialogi ei saa olla asiantunti-
jakeskeistä vaan yhteistyötä toteutettaessa tulee muistaa, että ensisijainen
kasvatusvastuu on vanhemmilla. Toimintaa suunniteltaessa tulee myös
huomioida, että vanhemmilta tarvitaan lupa perheen asioiden käsittelyyn ja
pääosin heillä on oikeus olla läsnä tapaamisissa, joissa heidän asioitaan
käsitellään. Mikäli tilanne vaatii laajempaa viranomaistoimintaa tai amma-
tillista apua, konsultointi toteutetaan asianomaisten osalta anonyymisti
kunnes palveluntarve on varmaa. (Peltonen 2009.)

Varhaisen puuttumisen eettisyyttä pohtiessa tulee muistaa, että tuki ja oh-
jaus eivät saa tehdä asiakasta riippuvaiseksi avun antajasta vaan varhai-

sella puuttumisella pyritään vaikuttamaan myönteisesti asiakkaan ja hänen perheensä itsenäisyyteen ja elämänhallintaan. Yhteistyötä huolten selvittämiseksi on tärkeää jatkaa vuoropuhelun keinoin, asiantuntijoiden toimissa perjeen tukena ja ohjaajana. (Peltonen 2009.)

Varhaisen puuttumisen eettiset periaatteet kieltävät myös rekistereiden laatimisen varhaisen puuttumisen kohteena olevista asiakkaista. On tärkeää, ettei asianosaisia luokitella toimenpiteiden kohteiksi vaan pyritään luomaan perheiden kanssa kunnioittava ja toimiva yhteistyösuhde, joka on avointa sekä perheen osallisuutta tukevaa. Mikäli lapsen ja hänen perheensä tilanteen taustalla on havaittavissa myös muita yhteiskunnallisia riskitekijöitä ongelmien kasautumiseksi ja perheenjäsenten syrjäytymiseksi, on eettisten toimintaperiaatteiden mukaista puuttua viipymättä myös niihin. (Peltonen 2009.)

6.2 Huolen puheeksi ottaminen

Päiväkodin työntekijälle heränneen huolen esille tuominen ja puheeksi ottaminen saattavat herättää epävarmuutta ja pelkoa vanhempien reaktioista. Työntekijä saattaa tiedostaa huolen heränneen, mutta ei osaa mitoitaa omaa huoltaan eli ei osaa asettaa sitä oikeaan mittakaavaan ja saattaa pohtia, onko huoli todella aiheellinen. (Eriksson & Arnkil 2005, 10.)

Haastattelussamme päiväkodin henkilökunta toi ilmi, että huolen esiin tuominen ja puheeksi ottaminen vanhempien kanssa on aina haastavaa. Eriksson ja Arnkil (2005, 11) toteavat, että yhteistyön onnistuminen vanhempien kanssa taataan parhaiten, kun työntekijä osaa tunnistaa lapsen ja perheen voimavarat. Ongelmien ja pulmien lisäksi perheen tilanteessa on pystyttävä näkemään myös myönteisiä asioita, jotta kohtaaminen perheen kanssa voi olla kunnioittava ja tasavertainen.

Helposti ongelmatilanteissa toivotaan, että joku muu osaisi määritellä ongelman oikein. Toive kohdistuu yleensä erityisasiantuntijaan tai korkeammassa asemassa olevaan työntekijään. (Eriksson & Arnkil 2005, 20.) Päiväkodin henkilökuntaa haastatelllessamme tuli esiin, että työntekijät usein

kääntyvät kiertävän erityislastentarhanopettajan tai päiväkodin johtajan puoleen, kun eteen tulee tapaus, joka herättää huolta.

Työntekijän kokema huolen tunne on aina subjektiivista. Huoltaan voi konkretisoida esimerkiksi kirjaamalla ylös huolta aiheuttaneita tekijöitä. Konkreettiset havainnot ovat myös tukena huolen puheeksiottamisen tilanteissa. (Eriksson & Arnkil 2012, 21–23.)

Erilaiset puheeksiottomenetelmät ovat keinoja toteuttaa varhaista puuttumista. Kun esimerkiksi päiväkodin työntekijä on epävarma keinoistaan ottaa lasta koskeva asia puheeksi vanhempien tai huoltajien kanssa, voi hän hyödyntää erilaisia menetelmiä huolensa esille tuomiseksi. Tällaiset menetelmät auttavat sellaisissa tilanteissa, jotka ovat niin sanotusti epävarmoja tai tulenarkoja. Kun huoli otetaan oikealla tavalla, tukihenkisesti, puheeksi vanhempien kanssa, voidaan yhteistyötä ja vuorovaikutusta vanhempien kanssa jatkaa. Epävarmuutta ja jopa pelkoa työntekijöille voi aiheuttaa esimerkiksi se, ettei osata puhua vanhemmille huolettavista asioista tai ei osata ennakoida vanhempien reaktioita. (Eriksson & Arnkil 2005, 7, 10.)

Huolen esiin tuominen ja puheeksi ottaminen on osa kunnioittavasti toteutettavaa varhaista puuttumista (Eriksson & Arnkil 2012, 7). Huolta aiheuttavassa tilanteessa sekä vanhemmat että lapsi tulisi saada mukaan yhteistyöhön. Kun vanhempien osallisuutta tuetaan tilanteessa ja heidät otetaan dialogiin mukaan, voidaan todennäköisemmin saada aikaan yhteistyötä huolta herättävän tilanteen ratkaisemiseksi. Tällä tavalla perhe saadaan myös työskentelemään yhdessä asetettujen päämäärien hyväksi. (Eriksson & Arnkil, 2005, 37.)

Huolen jäsentämisen ja puheeksioton tueksi on olemassa erilaisia ohjeita kuten huolen vyöhykkeistö (*liite 3*) ja huolen puheeksioton ennakointilomake (*liite 4*). Puheeksiottomenetelmillä pyritään takaamaan se, että vaikeistakin asioista voidaan puhua ilman, että yhteistyö työntekijöiden ja vanhempien välillä loppuu. Tärkeää huolen esiin tuomisessa ja sen puheeksi ottamisessa on ensinnäkin tarttua omaan heränneeseen huoleen sekä pohtia ennakoivasti tulevaa puheeksiottotilannetta. Ennakoinnilla py-

ritään pohtimaan erilaisia puheeksioton seurauksia ja reaktioita. (Eriksson & Arnkil 2012, 7.)

7 TUTKIMUKSELLISEN OSAN TOTEUTUS

Opinnäytetyömme toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä, joka sisälsi tutkimuksellisia elementtejä. Vaikka työmme ei varsinaisesti ollut toimintatutkimuksellinen, tutkimusosuutensa myötä se sisälsi myös toimintatutkimukselle ominaisia piirteitä. Esimerkiksi toimintatutkimuksen tarkoituksena on tuottaa tietoa, jonka avulla voidaan kehittää käytännön työtä (Heikkinen, Rovio & Syrjälä 2010, 16). Opinnäytetyössämme tämä näkyi siten, että käsikirjan avulla tuotettiin päiväkodin henkilöstölle tietoa uudessa, helposti hyödynnettävässä muodossa. Tällä tavalla vaikutimme yhdessä päiväkodin henkilöstön kanssa heidän työpaikallaan toteutettavan varhaisen puuttumisen kehittämiseen; siihen miten he kohtaavat ja jäsentävät lastensuojelullisen huolen, ottavat sen puheeksi ja ryhtyvät toimenpiteisiin.

Opinnäytetyömme tutkimuksellisen osuuden menetelmäksi valikoitui laadullinen tutkimus, sillä kvalitatiivisen tutkimuksen avulla saadaan tuotettua tietoa tutkittavien omakohtaisista havainnoista ja kokemuksista erilaisista tilanteista. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena ei ole tuottaa tutkittavasta ilmiöstä yleistettävissä olevaa tietoa vaan ymmärtää tutkittava ilmiö mahdollisimman syvällisesti. Tällä tavoin laadullisen tutkimuksen avulla pyritään luomaan kokonaisvaltainen kuva itse tutkittavasta ilmiöstä ja sen erinäisistä merkityksistä. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 27; Kananen 2008, 24.) Laadullisessa tutkimuksessa keskiössä on itse ihminen, hänen elinympäristönsä ja siihen liitetyt merkitykset (Kylmä & Juvakka 2007, 16).

7.1 Teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä

Opinnäytetyömme aineistonkeruumenetelmäksi valikoitui ryhmähaastatteluna toteutettu teemahaastattelu, sillä se on joustava menetelmä kerätä tietoa vuorovaikutuksessa haastateltavien kanssa. Haastattelu mahdollistaa tiedonhankinnan suuntaamisen ja tarvittaessa tarkentavien kysymysten esittämisen itse haastattelutilanteessa. Tarpeen mukaan haastateltavaa voidaan pyytää selventämään tai syventämään vastauksiaan esimerkiksi perustelemalla esittämiänsä mielipiteitä. Haastattelussa haastateltavat saavat myös ilmaista mielipiteensä mahdollisimman vapaasti ja he

ovat aktiivisia toimijoita tutkimuksessa. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 34–35.) Tässä opinnäytetyössä teemahaastattelulla kartoitettiin päiväkodin henkilöstön ajatuksia, kokemuksia ja näkemyksiä varhaiseen puuttumiseen ja tukeen liittyen.

7.2 Haastattelun toteutus

Ennen haastattelua olimme vielä olleet yhteydessä toimeksiantajaamme sähköpostitse. Opinnäytetyömme aihe oli alusta alkaen toimeksiantajamme tiedossa, mutta heidän panoksestaan käsikirjan toteutuksessa oli alkuun epäselvyyttä. Opinnäytetyösuunnitelmamme valmistuttua otimme yhteyttä päiväkodin johtajaan, jolta anoimme tutkimuslupaa henkilökunnan haastattelulle. Tutkimusluvan meille myönsi päiväkodin johtaja, minkä jälkeen sovimme päiväkodin vastuuhenkilön kanssa ryhmähaastattelun olosuhteiden järjestämisestä eli haastattelun ajankohdasta sekä haastattelun puitteista kuten haastattelun osallistujista, haastattelun kestosta ja siihen tarvittavista tiloista.

Hirsjärven & Hurmeen (2007, 61) ajatusten mukaisesti valitsimme haastateltaviksi tietoisesti kohdennetun joukon mahdollisimman samankaltaisia henkilöitä, joilta koimme voivamme saada eniten tärkeää informaatiota aiheeseemme. Tässä haastattelun kohdejoukoksi valikoitui eri ryhmien lastentarhanopettajia sekä kunnan kiertävä erityislastentarhanopettaja. Päädyimme toteuttamaan haastattelun ryhmähaastatteluna, jolloin Hirsjärven & Hurmeen (2007, 61) mukaan haastateltavat voivat yhdessä keskustellen muodostaa yhteisen kannan tutkittaviin kysymyksiin. Ryhmähaastattelulla pyrimme nimenomaan löytämään kollektiivisesti tuotetun ajatuksen siitä, mitä toimeksiantajamme käsikirjaltamme haluaa. Ryhmähaastattelun avulla saimme luotua mahdollisuudet avoimelle keskustelulle, mikä Hirsjärven & Hurmeen (2007, 61) mukaan mahdollistaa spontaanin kommentoinnin monipuolisen tiedon tuottamiseksi.

Teemahaastattelulle ominaisesti laadimme ennen haastattelutilannetta haastattelurungon opinnäytetyömme teemojen ympärille, jonka varassa haastattelu tulisi etenemään. Kysymyksillä halusimme suunnata ja ohjata

keskustelun kulkua tarvitsemamme tiedon saamiseksi, mutta pitää haastattelutilanteen kuitenkin mahdollisimman keskustelunomaisena ja avoimena. Tällaisessa puolistrukturoidussa haastattelussa valmiiden kysymysten avulla saisimme kartoitettua haastateltavien ajatuksia ja kokemuksia haluamistamme teemoista ilman, että heidän vastauksensa olisivat sidoksissa valmiisiin vastausvaihtoehtoihin. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 47–48.)

Hirsjärvi ja Hurme (2007) toteavat, että haastattelu on aina dokumentoitava muodossa tai toisessa ja aineiston käsittelytapa on päätettävä jo tallennustapaa miettiessä (Hirsjärvi & Hurme 2007, 75). Usein haastattelut on tallennettu joko nauhoittamalla tai videoimalla itse haastattelutilanne, mutta haastatteluamme suunnitellessa päädyimme tietoisesti toteuttamaan dokumentoinnin kirjallisena. Opinnäytetyömme ollessa ensisijaisesti toiminnallinen, päätimme pitää fokuksen itse tuotoksessa eli käsikirjan tekemisessä. Tällöin haastattelun rooliksi jäi toimeksiantajamme eli päiväkodin henkilöstön mielipiteiden kuuleminen, joista kootun aineiston pohjalta teimme valinnan käsikirjaan sisällytettävistä teemoista. Haastattelua suunnitellessamme päädyimme siihen, että toinen meistä on haastattelutilanteessa vetovastuussa, jolloin toisen rooli oli tarkkailla ja osallistua keskustelujen ohjaamiseen vain tarpeen mukaan (Ronkanen, Pehkonen, Lindblom-Ylänne & Paavilainen 2013, 16). Näin ollen toinen meistä pystyi keskittymään kirjaamaan ylös keskusteluissa yhteisesti sovitut asiat. Päätökset käsikirjastamme tehtiin kollektiivisesti jo haastattelun aikana, jolloin teimme myös yhteenvedon henkilöstön tarpeista ja toiveista. Valitsemiemme menetelmätapojen ja haastattelun tarkoituksen nojalla emme kokeneet haastattelun nauhoittamista tai sanasta sanaan kirjaamista tulosten kannalta tarpeelliseksi.

Haastateltavien yksityisyyden suojaamiseksi haastattelu toteutettiin anonyymisti ja tietosuojan huomioimme säilyttämällä keräämämme aineiston opinnäytetyöprosessin ajan lukitussa kaapissa. Näin ollen kenelläkään ulkopuolisella ei ollut mahdollisuutta päästä käsiksi aineistoon vaan ainoastaan tämän opinnäytetyön tekijät olivat sen kanssa tekemisissä. Sisällytönanalyysin ja opinnäytetyössämme oleellisten tulosten saamisen jälkeen

emme kokeneet aineistolle enää tarvetta, joten hävitimme sen huolellisesti paperisilppurissa.

Haastattelu toteutettiin kertamuotoisena ryhmähaastatteluna huhtikuun 2015 alussa. Päiväkodin henkilöstölle helpoksi ja haastatteluympäristönä sopivaksi tilaksi valikoitui päiväkodin henkilöstön taukotila. Haastattelun ajankohtana oli lasten aamu-ulkoilu 10.00–11.00 ja tarkoituksena oli, että jokaisesta päiväkotiryhmästä pääsisi osallistumaan yksi työntekijä omaa ryhmäänsä edustamaan. Päiväkotiryhmiä on yhteensä viisi ja loppujen lopuksi paikalle pääsi osallistumaan kolme lastentarhanopettajaa, yksi lastenhoitaja sekä kiertävä erityislastentarhanopettaja.

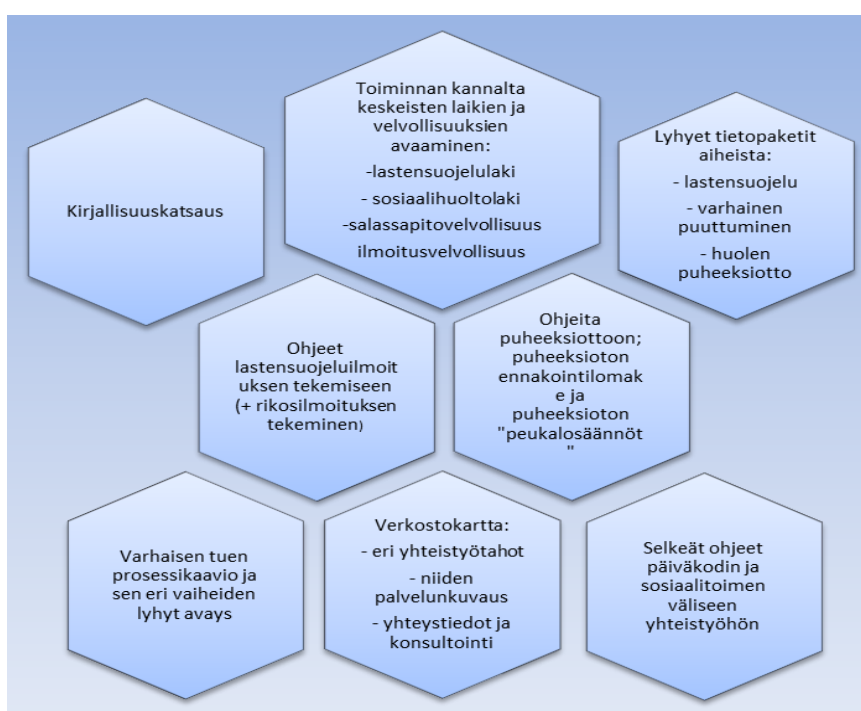
Itse haastattelutilanne oli avoin ja haastatteluun osallistujat saivat kommentoida esitettyjä teemoja hyvin vapaamuotoisesti. Välillä puutuimme keskusteluun palauttamalla sen kysymysten avulla takaisin tiettyjen teemojen äärelle. Pyrimme kuitenkin antamaan jokaiselle haastateltavalle mahdollisuuden osallistua keskusteluun ja sanoa sanottavansa, vaikka se olisikin poikennut kysymysrunгон teemoista. Loppuun kuitenkin esitimme tarkentavia kysymyksiä tulosten selventämiseksi jo haastatteluvaiheessa ja teimme yhdessä haastateltavien kanssa tiiviin yhteenvedon haastattelusta saadusta aineistosta. Haastattelutilanteessa aineiston dokumentointi tapahtui tekemällä muistiinpanoja keskustelusta ja henkilökunnan vastauksista nousseista ydinasioista oppaan sisältöön liittyen. Muistiinpanoja kertyi yhteensä kaksi ja puoli A4:n kokoista sivua.

7.3 Aineiston analyysi ja tulokset

Toteutimme aineiston analyysin laadullista sisällönanalyysia soveltaen. Laadulliselle sisällönanalyysille ominaisesti aineiston analyysi alkoi jo itse haastattelutilanteessa. Valitun lähestymistavan mukaisesti tiivistimme ja tulkitsimme haastateltavien vastauksia jo haastattelun aikana ja kerroimme heille samalla myös tulkinnoistamme. Näin haastateltavilla oli mahdollisuus vahvistaa keskusteluista tekemämme tulkinnat ja yhteenvedot oikeiksi tai tarvittaessa korjata niitä. Keskustelumme jatkui kunnes saimme luotua oikeanlaisen tulkinnan henkilökunnan toiveista ja ajatuksista käsikirjan

sisältöä varten ja pääsimme yhteisymmärrykseen käsikirjaan koottavista asioista. (Hirsjärvi & Hurme 2007, 136–137.)

Aineiston purkamisessa emme litteroineet eli kirjanneet haastattelusta saatua aineistoa uudelleen tekstiksi vaan teimme tarvittavat päätelmät suoraan haastattelussa kirjaamistamme muistiinpanoista. Aineiston luokittelu kuuluu kuitenkin olennaisesti itse analyysiin, joten hyödynsimme valitsemamme tutkimusmenetelmää luokittelun karkeana pohjana. (Hirsjärvi & Hurme 2007, 138, 147, 149.) Tutkimuksen sisällönanalyysi toteutettiin pitäytymällä haastattelurunkomme (*liite 5*) kysymysten luokissa. Emme siis lähteneet purkamaan aineistoa varsinaisin teema-alueittain vaan järjestimme aineiston eli haastattelusta kirjaamamme muistiinpanot tuloksiksi haastattelussa käytettyjen kysymysten pohjalta. Tämä oli hyvin luonteva tapa aineiston järjestämiselle, sillä tarvittavat tulokset olivat henkilökunnan vastauksista poimittuja mielipiteitä ja toiveita toteutettavan käsikirjan ydin sisällöstä. Haastattelutilanteessa olimme jäsentäneet henkilökunnan vastaukset valmiiksi niihin liittyvien kysymysten alle, minkä lisäksi kokosimme ne haastattelun loppuun tiiviiksi yhteenvedoksi oikeanlaisen tulkinnan varmistamiseksi. Pelkistettyjen ilmausten löytäminen haastatteluaineistosta ei ollut tulosten kannalta oleellista.

Kuvio 5. Käsikirjaan valikoituneet ydinsisällöt

Myös aineiston tarvittava tulkinta tehtiin jo haastattelun aikana, jolloin pidimme haastattelun loppuun tiiviin yhteenvedon siitä, mikä oli meidän tulkintamme päiväkodin henkilökunnan toiveista heille tuotettavan käsikirjan sisällöstä. Tutkimuksen tulokset eli yhteenvedosta nousseet teemat ja käsikirjan ydinsisältö on esitetty yllä olevassa kaaviossa (*kuvio 5*). Saamiemme tulosten pohjalta lähdimme suunnittelemaan ja toteuttamaan opinnäytetyömme tuotoksena syntynyttä Varhaisen tuen käsikirjaa.

8 VARHAISEN TUEN KÄSIKIRJA

Opinnäytetyön toiminnallisena tuotoksena kokosimme toimeksiantajallemme pirkanmaalaiselle päiväkodille varhaisen tuen käsikirjan työntekijöiden tueksi tilanteisiin, joissa huoli lapsen hyvinvoinnista herää. Käsikirjaa ideoidessamme tutustuimme aikaisempiin tutkimuksiin varhaisesta puuttumisesta sekä eri kuntiin suunniteltuihin varhaisen puuttumisen oppaisiin. Tarkoituksenamme ei ollut toistaa aiempia tutkimuksia vaan tuottaa jotain uutta ja hyödyllistä. Hyödyntämällä jo olemassa olevaa tietoa ja siirtämällä sitä käytäntöön myös toimeksiantajallemme saimme luotua varhaisen tuen käsikirjan, jonka sisältö on suunnattu vastaamaan juuri toimeksiantajamme tarpeisiin.

Käsikirjaa kootessamme pyrimme saamaan kokonaisuudesta mahdollisimman selkeän ja helppolukuisen. Henkilökunnan haastatteluista nousi toive, että käsikirja toteutettaisiin melko tiiviissä muodossa, jolloin se säilyisi mahdollisimman helppolukuisena ja tarvittava tieto olisi helposti löydettävissä.

Ennen oppaan tuottamista ja henkilökunnan haastattelua heidän varhaisen puuttumisen kokemuksista, jo käytössä olevista hyvistä malleista sekä varhaisen tuen toimintaohjeista meillä oli kohtuullisen selkeä kuva siitä, mitä uskoimme käsikirjaan sisällytettävän. Haastatteluista kuitenkin ilmeni, että esimerkiksi erilaisia käytössä olevia lomakkeita toimeksiantajallamme on jo ollut ja myös itse prosessikaavio huolen herätessä on heillä valmiina. Haastattelusta kävi kuitenkin ilmi, että varhaisen tuen polku ei ole kaikilla tiedossa, jolloin ohjeet huolen herätessä eivät ole kaikille selkeät. Myös toimintaa ohjaavien lakien ja niiden sisältöjen tuntemuksessa oli jonkin verran epävarmuutta ja työntekijät toivoivat, että voisimme käsikirjassamme avata ja selkiyttää myös niitä.

Henkilökunnan haastatteluista kävi ilmi, että varhaisen puuttumisen, huolen puheeksioton ja lastensuojelun tarkemmalle kuvaukselle olisi myös käyttöä, sillä niiden tuntemus ei ole kaikille päiväkodissa työskenteleville itsestäänselvää. Tänä päivänä tarvitaan kuitenkin hyvin monialaista osaa-

mista, joten tieto sosiaalialan eri osa-alueista on tärkeää myös päiväkodin henkilöstölle. Näiden pohjalta laadimme omaa osaamistamme ja opinnäytetyömme tietoperustaa hyödyntäen tiiviit tietopaketit kyseisistä aiheista. Tämän tueksi päädyimme lisäämään tuotoksemme loppuun myös kattavan kirjallisuuskatsauksen aiheisiin liittyvistä informatiivisista teoksista, joihin henkilökunta voi halutessaan tutustua.

Toimeksiantajaltamme tulleen toiveen myötä otimme yhteyttä kyseisen kunnan johtavaan sosiaalityöntekijään sähköpostitse. Halusimme selvittää, millaista yhteistyötä päiväkodin ja sosiaalitoimen välillä on mahdollista tehdä, kuten mitä sosiaalityöntekijän konsultoiminen käytännössä tarkoittaa ja mitkä ovat sosiaalitoimen toiveet yhteistyön osalta. Kunnan johtavan sosiaalityöntekijän vastauksen pohjalta kokosimme tiiviin ohjeistuksen myös päiväkodin ja sosiaalitoimen yhteistyöstä. Tämän lisäksi laadimme kattavan verkostokartan päiväkodin eri yhteistyötahoista sekä lyhyet palvelukuvaukset ja yhteystiedot kyseisistä toimijoista.

Opinnäytetyön aikataulun ollessa melko tiukka, emme ennättäneet nähdä, kuinka varhaisen tuen käsikirjamme otettiin päiväkodissa vastaan. Se suunniteltiin ja koottiin kuitenkin toimeksiantajamme tarpeiden ja toiveiden mukaisesti, joten uskomme sen lisäävän työntekijän varmuutta huoleen puuttumisessa.

9 POHDINTA

Opinnäytetyöprosessi on kokonaisuudessaan ollut erittäin mielenkiintoinen ja antoisa. Aihe koskettaa meidän molempien kiinnostuksen kohteita eli varhaiskasvatusta ja lastensuojelua. Koemme, että tämän prosessin edetessä olemme kasvaneet ammatillisesti saadessamme lisää eväitä lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen kentällä työskentelyyn. Olemme oppineet paljon uutta myös varhaisesta puuttumisesta, huolen puheeksiottamisesta ja niihin liittyvistä arvoista ja menetelmistä.

Varhaisen puuttumisen merkitys lapsiperheiden hyvinvoinnin tukena on tällä hetkellä suuri, kun otetaan huomioon uuden sosiaalihuoltolain muutos sekä sen myötä lastensuojelun painottuminen ennaltaehkäisevään puoleen. Tietämyksemme ja osaamisemme varhaisesta puuttumisesta ja puheeksiottomenetelmistä nimenomaan ehkäisevänä toimenpiteenä peruspalveluissa on kasvanut huomattavasti. Opinnäytetyön myötä perehdyimme kattavasti myös uuteen sosiaalihuoltolakiin ja sen mukana tuleviin muutoksiin sosiaalialan eri työkentillä, mistä on ehdottomasti hyötyä työelämään siirtyessä.

Opinnäytetyö toteutettiin melko tiiviissä aikataulussa, vaikka itse suunnitteluvaihe oli melko pitkä. Suunnittelua teimme ajatuksen, pohdinnan ja keskustelun tasolla melkein puolen vuoden ajan ennen konkreettisiin toimiin siirtymistä. Kuitenkin toteutusvaihe itsessään tapahtui hyvinkin nopeasti, noin neljässä kuukaudessa. Tiiviistä aikataulusta huolimatta aiheeseemme ja opinnäytetyön tietoperustaan perehtyminen oli mielestämme kattavaa ja otimme myös aikaisemmat aihettamme käsittelevät tutkimukset huomioon opinnäytetyötä toteuttaessamme.

Prosessin aikana eteen tuli monia haasteita: ajankäyttö ja työnjako ovat aina haasteellisia asioita, kun työskentelyssä on mukana useampi kuin yksi tekijä. Meille lisähaastetta tuotti se, että asumme eri kaupungeissa ja näin ollen opinnäytetyöskentelymme tapahtui etänä. Olimme kuitenkin tiiviisti toisiimme yhteydessä niin puhelimitse, viestitse kuin sosiaalisen me-

diankin kautta. Opinnäytetyömme raporttia ja opasta työstimme online-versiona, jotta pystyimme tekemään työtä yhdessä reaaliaikaisesti.

Lisäksi jo prosessin alkuaikana suureksi haasteeksi muodostui toimeksiantajan löytäminen. Aloitimme toimeksiantajan etsimisen alkusyksyllä 2014, mutta saimme useita kieltäviä vastauksia tiedusteluihimme. Toimeksiantajaa etsimme ensisijaisesti Lahdesta, mutta laajensimme lopulta etsintää Tampereelle ja Pirkkalaan. Jäimme pohtimaan, että miksi päiväkodit olivat niin vastahakoisia lähtemään mukaan opinnäytetyömme toimeksiantajaksi. Voisiko yhtenä syynä olla se se, että opinnäytetyömme käsittelee melko arkaa aihetta ja usein käsitteellä lastensuojelu on negatiivinen kaiku. Moni päiväkotitoimi myös vastasi heillä olevan jo käytössä erittäin toimivat mallit lastensuojelun tarpeen tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen, mikä voi pitää paikkansa tai kertoa osaltaan puutteiden ja ongelmien myöntämisen vaikeudesta kritisoimisen pelossa.

9.1 Opinnäytetyöprosessin herättämiä ajatuksia

Opinnäytetyöprosessi on edistynyt suunnitelmien mukaisesti ja yhteistyö toimeksiantajan kanssa on ollut sujuvaa. Opinnäytetyöprosessin herättämiä ajatuksia meille tuli muun muassa päiväkodin ja sosiaalitoimen yhteistyöhön liittyen. Mitä yhteistyö tarkoittaa käytännössä? Kuinka tietoa saadaan moniammatillisessa yhteistyössä siirrettyä ammattilaiselta toiselle ja kuinka salassapitovelvollisuus vaikeuttaa yhteistyötä ja tiedonkulkua? Esimerkiksi mieleemme nousi tilanne, jossa päiväkotitoimi on huolissaan lapsen hyvinvoinnista ja suunnittelee ongelmaan puuttumista, mutta perheellä onkin jo lastensuojelun asiakkuus. Mielestämme päiväkodin henkilökunnan olisi tärkeä tietää lapsen ja perheen asioista siltä osin kun ne heidän työtään koskettavat. Tällä tavoin päiväkodin henkilöstö pystyisi tukemaan lapsen kasvua ja kehitystä sekä vanhempia heidän kasvatustehtävässään mahdollisimman hyvin.

9.2 Luotettavuus ja eettisyys

Opinnäytetyömme toteutuksessa pyrimme noudattamaan hyviä tieteellisiä toimintatapoja sekä eettistä toimintaa. Tutkimusetiikan edellytyksenä on, että tutkimukseen osallistuvat tietävät mitä tutkitaan ja mihin heidän antamiensa tietoja käytetään. Tutkimuksen eettisyyteen kuuluu olennaisesti pohdinta siitä, koituuko tutkimuksesta tutkittaville jotain haittaa etenkin aiheen ollessa sensitiivinen ja voidaanko tutkimus toteuttaa eettisesti. (Ronkanen ym. 2013, 35.) Tutkimusta toteuttaessamme otimme eettisyyden huomioon ilmoittamalla tutkittavan aiheen ja sen tavoitteen päiväkodin henkilöstölle etukäteen. Haastateltavilla oli mahdollisuus osallistua tai kieltäytyä osallistumasta ilman suurempia perusteluita. Näin ollen haastattelun osallistuminen oli vapaaehtoista. Sensitiivisen aiheen vuoksi huolehdimme myös työntekijöiden henkilötietojen salassapidosta toteuttamalla haastattelun ja toimeksiantajan kuvauksen anonyymisti.

Opinnäytetyömme luotettavuutta arvioimme koko opinnäytetyöprosessin ajan. Yhtenä tärkeimpänä luotettavuutta lisäävänä tekijänä on ollut se, että olemme tehneet lähes koko opinnäytetyöprosessin yhdessä. Näin ollen virheiden määrää on pyritty minimoimaan ja olemme saaneet toisiltamme erilaisia näkökulmia opinnäytetyön eri vaiheissa. Opinnäytetyön luotettavuutta on lisännyt myös kriittisyys opinnäytetyöhön sisällytettävien lähteiden valinnassa.

Itse tutkimuksellisen osuuden luotettavuutta olemme pohtineet hyvin laajasti valitsemiemme soveltavien menetelmien vuoksi. Pohdimme onko tutkimuksemme riittävän luotettava, kun haastattelua ei tallennettu ja myös aineiston analyysin pidimme hyvin yksinkertaisena. Ajattelimme asiaa empiirisen yleistämisen näkökulmasta niin, että aikaisemmista varhaista puutumista käsittelevistä tutkimuksista saadut samankaltaiset tulokset olisivat suurissa määrin yleistettävissä myös vastaavassa tilanteessa olevalle toimeksiantajallemme (Ronkanen ym. 2013, 144). Tämän nojalla tutustuimme aiheita käsitteleviin tutkimuksiin ja muuhun teoriakirjallisuuteen, joiden pohjalta laadimme teemahaastattelun rungon kerätäksemme tietoa myös toimeksiantajamme ajatuksista ja kokemuksista varhaiseen tukeen liittyen.

Henkilökuntaa haastatteleamalla teimme siis osaltaan täydentävän tutkimuksen saadaksemme selville, oliko aikaisemmista tutkimuksista saatu tieto sellaisenaan siirrettävissä myös toimeksiantajallemme. Päiväkodin henkilökunnan haastattelulla kartoitimme heidän ajatuksiaan ja kokemuksiaan tuotettavan käsikirjan sisällöstä ja poimimme niistä ydinasiat käsikirjamme toteutusta varten. Luotettavuutta tavoittelimme myös hyvin suunnitellulla haastattelurungolla ja tarkentavien kysymyksien etukäteisellä suunnitellulla.

Haastattelutilanteessa luotettavuutta lisäävänä tekijänä oli myös se, että meitä oli haastattelemassa kaksi ja meillä oli selkeä roolijako toisen ollessa vetovastuussa haastattelusta ja toisen toimiessa kirjurina. Haastattelutilanteessa kaksi ihmistä myös muistaa ja huomaa yhtä enemmän. Koska aloitimme aineiston analyysin jo haastatteluvaiheessa, esitimme haastateltaville tarkentavia kysymyksiä sekä loppuun kokoavan yhteenvedon haastattelun rungon pohjalta, jotta haastateltavilla oli vielä mahdollisuus korjata väärin tulkitsemiamme asioita. Tutkimuksen luotettavuutta lisäävänä tekijänä oli myös henkilökunnan harkinnanvarainen otanta, joka valikoitui eri lapsiryhmien lastentarhanopettajiin ja -hoitajiin. Jäimme kuitenkin pohtimaan, olisivatko vastaukset ja kokemukset päiväkodin tarpeista olleet osaltaan erilaisia jos haastatteluun olisivat osallistuneet täysin eri työntekijät tai jos asioihin perehtynyt erityislastentarhanopettaja ei olisi päässyt osallistumaan?

Tiedon siirrettävyyden suhteen on oltava kriittisiä, koska kyseessä oli vain muutaman lastentarhanopettajan ja lastenhoitajan haastattelu ja saadut tulokset pohjautuivat heidän subjektiivisiin kokemuksiinsa juuri kyseisen päiväkodin toiminnasta. Opinnäytetyön luotettavuutta pohtiessamme pohdimme myös käyttämämme ja tuottamamme tiedon ajantasaisuutta: tuoreiden lakimuutosten kuten sosiaalihuoltolain uudistuksen myötä suuri osa nykyisestä tiedosta on päivityksen alla ja tulee mahdollisesti muuttumaan lähitulevaisuudessa. Näin ollen erilaisissa käyttämässämme lomakkeissa ollut tieto voi pian olla vanhentunutta tietoa. Lähteissämme olemme välillä käyttäneet niiden saatavuuden vuoksi myös vanhempia painoksia, mutta niitä hyödyntäessämme olemme olleet kriittisiä ja huomioineet ja pyrkineet

minimoimaan tiedon päivityksen mahdollisuuden sisällyttäessämme sitä opinnäytetyöhömmme.

Koemme, että opinnäytetyömme lopputuloksena syntyi hyödyllinen työväline päiväkodin työntekijöiden tueksi. Väljemmällä aikataululla olisimme saaneet varhaisen puuttumisen käsikirjan toimeksiantajallemme aiemmin ja voineet näin seurata sen toimivuutta ja hyödyllisyyttä myös käytännössä.

9.3 Hyödynnettävyys ja jatkotutkimusehdotukset

Opinnäytetyömme on toteutettu selkeästi mukailten toimeksiantajamme toiveita ja tarpeita. Tuotoksemme Varhaisen tuen käsikirja on koottu vastaamaan kyseisiä tarpeita, joten se ei ole suoraan hyödynnettävissä muihin päiväkoteihin. Opinnäytetyömme ja sen tuotos sisältävät kuitenkin paljon yleisiä ohjeistuksia ja toimintamalleja, joita voidaan soveltaen hyödyntää missä tahansa päiväkodissa.

Opinnäytetyömme jatkotutkimusehdotuksena voisi olla sosiaalitoimen ja päiväkodin välisen yhteistyön selkiyttäminen ja tehostaminen, mitä todennäköisesti tullaan uudistuvien lakien myötä lähivuosina myös tekemään. Myös edellämainittujen tahojen välistä tiedonkulkua, salassapitovelvollisuutta sen esteenä ja lastensuojelullisen tilanteen seurantaa voisi mielestämme tutkia enemmän, sillä tällä hetkellä tuntuu, että lastensuojeluilmoituksen tehtyään päiväkodin henkilöstö ei aina saa tietoa siitä, onko lapsen ja perheen parissa otettu käyttöön erilaisia tukitoimia eli onko ilmoitus johdantanut toimenpiteisiin.

9.4 Oma oppiminen

Opinnäytetyöprosessi on ollut ammatillisesti kasvattava niin aiheeseen perehtymisen kuin tutkimuksellisen osan kannalta. Opinnäytetyöprosessia aloittaessamme asetimme yhdeksi tavoitteeksi kasvattaa omaa ammatillisuuttamme prosessin myötä. Mielestämme ammatillisuutemme on lisääntynyt lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen työkenttiä ajatellen. Myös tie-

tämyksemme varhaisesta puuttumisesta ja siihen liittyvistä menetelmistä on syventynyt ja ymmärrämme varhaiskasvatuksen merkityksen ehkäisevän lastensuojelun toteuttajana. Erilaiset palvelupolut ja niihin asiakkaan ohjaaminen ovat myös prosessin aikana selkiytyneet.

Nostimme tärkeäksi oppimistavoitteeksi myös uuden sosiaalihuoltolain muutokseen perehtymisen ja sen vaikutusten selvittämisen. Tutustuimme kattavasti uuteen sosiaalihuoltolakiin, ja sen tuomiin muutoksiin niin lastensuojelun kuin muidenkin toimijoiden kannalta. Koemme, että tieto ja osaaminen liittyen uuden sosiaalihuoltolain muutoksiin ovat eduksi tulevaisuudessa siirtyessämme työelämään.

Opinnäytetyöprosessin aikana koemme kasvaneemme ja kypsyneemme niin aiheeseemme kuin sosionomin ammattiinkin nähden. Myös tutkimuksellinen osaamisemme on lisääntynyt opinnäytetyöprosessin myötä. Osaamme pohtia syvemmin myös tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä lisääviä tekijöitä sekä toteuttaa itsereflektiota ja suhtautua kriittisesti myös omaan tuotokseemme sekä sen raporttiin.

LÄHTEET

Aer, J. 2012. Lastensuojeluoikeus. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Bardy, M. (toim.) 2009. Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: THL - Yliopistopaino.

Bardy, M. (toim.) 2013. Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: THL - Yliopistopaino.

Eriksson, E. & Arnkil, T.E. 2012. 8. painos. Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy. Stakes: oppaita 60.

Eriksson, E. & Arnkil, T. E. 2005. 1.painos. Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy. Stakes: oppaita 60.

Harstrup, A., Hietanen-Peltola, M., Jahnukainen, J. & Pelkonen, M. (toim.) 2013. Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelujen uudistaminen. Lasten Kaste -kehittämistyöstä pysyväksi toiminnaksi. THL. Raportti 3/2013. [viitattu: 26.4.2015] Saatavissa:

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104345/THL_RAP2013_003_verkko.pdf?sequence=1

Heikkinen, L.T, H., Rovio, E. & Syrjälä, L. (toim.) 2010. Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Kansanvalistusseura.

Hintikka, K. 2010. Varhainen puuttuminen valtasuhteena. Huoli, valta ja tiedon tuottaminen varhaisen puuttumisen käytännöissä. Pro gradu -tutkielma. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Tampereen yliopisto. [viitattu: 28.4.2015] Saatavissa:

<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/81366/gradu04130.pdf?sequence=1>

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press Oy Yliopistokustannus.

Hämeen-Anttila, J. 2014. Sosiaalihuoltolaki uudistuu. Mikä muuttuu lastensuojelussa? Valtakunnalliset lastensuojelupäivät 1.10.2014. Sosiaali- ja terveysministeriö. [viitattu 26.4.2015] Saatavissa:

http://www.lskl.fi/files/2563/Lotta_Hameen-Anttila_STM_Sosiaalihuoltolaki_uudistuu_-_mika_muuttuu_lastensuojelussa.pdf

Järvinen, M., Laine, A. & Hellman-Suominen, K. 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Kainulainen, A. 2007. Päivähoidon toteuttaminen lastensuojelullisena tukitoimena - Tukitoimen toteuttaminen moniammatillisena yhteistyönä. Pro gradu -tutkielma. Varhaiskasvatuksen laitos. Jyväskylän yliopisto. [Viitattu 26.4.2015] Saatavissa:

https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18216/URN_NBN_fi_jyu-2007273.pdf?sequence=1

Kananen, J. 2008. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopistopaino.

Katajamäki, R. 2010. Onko viimesijaisesta tulossa ensisijaista? Huoli, riski ja puuttuminen lastensuojeluilmoituksissa. Pro gradu -tutkielma. Sosiaalityö. Jyväskylän yliopisto.

Kylmä, J. & Juvakka, T. 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita Prima Oy.

Lammi-Taskula, J. & Karvonen, S. (toim.) 2014. Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy.

Lammi-Taskula, J., Karvonen, S. & Ahlström, S. (toim.) 2009. Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Lastensuojelulaki 2007/417 [viitattu 2.4.2015]. Saatavissa:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Lastensuojelun käsikirja 2015. Yleiset sosiaalipalvelut [viitattu 28.4.2015]
Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet/yleiset-sosiaalipalvelut>

Lavikainen, M., Puustinen-Korhonen, A. & Ruuskanen, K. (toim.) 2014. Lastensuojelun laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2014. Tampere: Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy. [viitattu 26.4.2015] Saatavissa: http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/_julkaisu/1882736

Mahkonen, S. 2008. Lastensuojelu ja laki. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Mahkonen, S. 2012. Päivähoito ja laki. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Mäkelä, J. 2012. Varhainen puuttuminen ja huolen puheeksi ottaminen pirkanmaalaisen kunnan päiväkodeissa työntekijän näkökulmasta. Opinnäytetyö. Ylempi amk-tutkinto. Tampereen Ammattikorkeakoulu [viitattu: 2.5.2015] Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/50773/Makela_Joanna.pdf?sequence=1

Paavola, A., Honkavaara, P., Muuronen, K., Mäkinen, P., Tolonen, M. & Varsa, M. 2010. Ehkäisevän lastensuojelun kirjava todellisuus. Lastensuojelulain vaikutukset eri ammattiryhmien toimintatapoihin: Mikä toimii, mikä takkuu, mitä pitäisi kehittää? Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto [viitattu 17.4.2015] Saatavissa: http://www.lskl.fi/files/395/Ehkaisevan_lastensuojelun_kirjava_todellisuus.pdf

Peltonen, H. 2009. Eettinen varhainen puuttuminen on kaikkien etu. Tesso. Sosiaali- ja terveystieteiden aikakauslehti 5/2009. [viitattu 2.5.2015] Saatavissa: <http://www.tesso.fi/content/eettinen-varhainen-puuttuminen-kaikkien-etu>

Saari, H. 2008. VARTU. Varhain tukemalla turvallinen lapsuus toimintamalli perhetyöhön -hanke. Loppuraportti. Kainuun maakunta-kuntayhtymä.

Kainuu [viitattu 30.4.2015]. Saatavissa:

http://sote.kainuu.fi/general/Uploads_files/Julkaisut/Sarja%20d/d_15_vartuhanke_loppuraportti_060508.pdf

Ronkainen, S., Pehkonen, L., Lindblom-Ylänne, S. & Paavilainen, E. 2013. Tutkimuksen voimasanat. 1.-2. painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Shonkoff, J. P. & Phillips, D. A. 2000. From Neurons to Neighborhood. The Science of Early Childhood Development. Washington: National Academy Press [viitattu 29.4.2015] Saatavissa:

http://www.nap.edu/openbook.php?record_id=9824&page=R1

Soriano, V. 2005. Early childhood intervention. Analysis of situations in Europe. Key Aspects and recommendations. Summary report. European Agency for Development in special Needs Education [viitattu 29.4.2015] Saatavissa: https://www.european-agency.org/sites/default/files/early-childhood-intervention-analysis-of-situations-in-europe-key-aspects-and-recommendations_eci_en.pdf

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 [viitattu 27.4.2015]. Saatavissa:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö (STM) 2015. Sosiaali- ja terveystieteiden palvelut. Sosiaalipalveluiden saatavuus [viitattu 6.5.2015] Saatavissa:

http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveystieteiden_palvelut/asiakkaanoikeudet/sosiaalipalvelujen_saatavuus

Stakes 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Stakes: oppaita 56. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy [viitattu 28.4.2015] Saatavissa:

<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf?sequence=1>

Taskinen, S. 2007. Lastensuojelulaki. Soveltamisopas. Stakes. Oppaita 65. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) 2015. Lastensuojelun käsikirja.

Mitä on lastensuojelu? [viitattu 2.4.2015] Saatavissa:

<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>

Varpu. 2005 Lapselle tukea ajoissa. Opettajat ja lastentarhanopettajat ovat avainasemassa lasten hyvinvoinnin ja turvallisen elämän takaajina. Opettaja-lehden liite. Nro 38 B/2005. [viitattu 27.4.2105] Saatavissa: www.lskl.fi/files/129/A10YZdyp.pdf

LIITTEET

LIITE 1 Sähköpostiviesti päiväkodin johtajalle

LIITE 2 Lastensuojeluilmoituksen mallipohja

LIITE 3 Huolen vyöhykkeistö

LIITE 4 Huolen puheeksioton ennakointilomake

LIITE 5 Teemahaastattelun haastattelurunko

LIITE 6 Sähköpostiviesti kunnan johtavalle sosiaalityöntekijälle

LIITE 7 Varhaisen tuen käsikirja

LIITE 1. Sähköpostiviesti päiväkodin johtajalle

Hei!

Olemme kaksi kolmannen vuoden sosionomiopiskelijaa Lahden Ammattikorkeakoulusta ja etsimme toimeksiantajaa opinnäytetyöhömme.

Olemme kiinnostuneita varhaisesta puuttumisesta päiväkodissa ja ajatuksenamme on lähteä kehittämään sitä yhteistyössä toimeksiantajan kanssa. Keskustelemalla henkilökunnan kanssa voisimme lähteä kartoittamaan minkälaisia työvälineitä ja -menetelmiä tarvitaan, mihin aiheisiin työn tulisi painottua (esim. lastensuojelutarpeen kartoittaminen, puheeksiotto) ja tuotoksena voisi olla teidän tarpeitanne vastaava varhaisen puuttumisen opas.

Tiivistettynä ideamme olisi siis lähteä kehittämään tällaista opasta yhteistyössä henkilökunnan kanssa tarkastelemalla jo olemassa olevia ohjeita, työvälineitä ja toimintamalleja sekä henkilökunnan kokemuksia siitä, mitkä käytännöt on todettu toimiviksi sekä mihin toivoisitte opinnäytetyöltämme täydennystä. Näiden pohjalta tarkoituksenamme on lähteä kokoamaan teidän tarpeitanne vastaavaa ja konkreettisia ohjeita sisältävää opasta.

Olisiko teillä kiinnostusta lähteä mukaan opinnäytetyöprosessiimme? Tullemme mielellämme keskustelemaan asiasta myös kasvotusten, jolloin saatte opinnäytetyöstämme kokonaisvaltaisemman kuvan.

Ystävällisin terveisin,

Minttu Hietala

Riina Väisänen

Päivämäärä: 21.10.2014

LIITE 2. Lastensuojeluilmoituksen mallipohja

_____ / _____ 20 _____ kello _____

ILMOITUKSEN VASTAANOTTAJA	
ILMOITTAJA, nimi, työtehtävä, toimipiste	puh
saako ilmoittajan nimen kertoa (kun ilmoittaja ei ole viranomainen)	

ilmoitus koskee (lapsi, nimi, ikä)	osoite
perheen muut lapset	vanhemmat/lapsesta huolta pitävät henkilöt
lapsen perhetilanne, mitä ilmoittaja tietää siitä	

mikä ilmoittajaa huolettaa lapsen tilanteessa	
kuinka suuri ilmoittajan huoli on (asteikolla 1-10)	
milloin huoli syntyi?	
täytyykö sosiaalityöntekijän tehdä välittömästi jotain ilmoittajan arvion mukaan ?	
voiko ilmoittajaan olla myöhemmin yhteydessä? (kun ilmoittaja ei ole viranomainen)	
onko ilmoittaja valmis yhteistyöhön jatkossa? (kun ilmoittaja ei ole viranomainen)	

LIITE 3. Huolen vyöhykkeistö

EI HUOLTA 1	PIENI HUOLI 2	HARMAA VYÖHYKE/ TUNTUVA HUOLI 3	SUURI HUOLI 4
Ei huolta lainkaan.	Huoli tai ihmettely käynyt mielessä.	Huoli on tuntuvaa.	Huoli on erittäin suuri.
Toiminta liittyy hyvin kokonaisuuteen ja taapautuu aiottuja seurauksia.	Luottamus omiin mahdollisuuksiin on hyvä. Ajatuksia lisävoimavarojen tarpeesta.	Omat voimavarat ovat ehtymässä. Lisävoimavarojen ja kontrollin lisäämisen tarve.	Omat keinot ovat lopussa. Tilanteeseen on saatava muutos heti.

(Eriksson & Arnkill 2005, mukailten.)

LIITE 4. HUOLEN PUHEEKSIOTON ENNAKOINTILOMAKE

Lomake on tarkoitettu tueksesi tilanteissa, joissa:

- sinulla on huolta lapsesta / nuoresta*
- et ole syystä tai toisesta ottanut asiaa selvästi puheeksi huoltajien kanssa ja*
- haluat kehitellä huolen ilmaisemista osana työtäsi lasten ja nuorten hyväksi*

Lomakkeessa on kolme osaa:

Ensimmäinen osa A on tarkoitettu täytettäväksi silloin kun olet valitsemassa tilannetta, jossa

aiot kehitellä huolenaiheesi puheeksiottamista.

Toinen osa B on tarkoitettu täytettäväksi silloin, kun olet juuri valmistautumassa tapaamaan

lapsen/nuoren huoltajan tai huoltajat. Voit käyttää lomaketta myös muiden lapselle tärkeiden aikuisten kanssa.

Kolmas osa C on tarkoitettu täytettäväksi pian tuon *tapaamisen jälkeen*.

A. Täytettäväksi, kun valitset tilannetta (kysymykset 1-3)

1a. Perustiedot lapsesta/nuoresta, perheestä (ilman tunnistetietoja)

1b. Perustiedot sinusta: toimipisteesi, ammattisi

2. Keitä perheenjäseniä tapaat ja mitä teet heidän kanssaan?

3a. Mistä olet huolissasi lapsen/nuoren tilanteessa?

3b. Mitä tapahtuu, jos et ota huoltasi puheeksi?

3c. Mille vyöhykkeelle huolesi sijoittuu? (ympyröi)

Pieni huoli

Harmaa vyöhyke

Suuri huoli

B. Täytettäväksi ennen tapaamista (kysymykset 4-8)

4. Missä asioissa (arviosi mukaan) lapsen/nuoren huoltaja (t) kokee saavansa sinulta tukea?

Onko asioita, joissa hän (he) voi kokea sinut uhkaavaksi?

Tuki:

Uhka:

5a. Mitä voimavaroja lapsessa/nuoressa ja hänen tilanteessaan näet ja mitä voisit niistä

kertoa huoltajalle/huoltajille?

5b. Mitä sinä ja huoltaja(t) voisitte tehdä tahoillanne ja/tai yhdessä lapsen/nuoren tilanteen

parantamiseksi?

6. Miten otat huolesi ja yhteistyötoiveesi esille? Sanoita; mieti vaihtoehtoisia tapoja ilmaista huolesi, se miten kerrot voimavaroista ja ehdotat yhteistyötä.

7a. Ennakoi mitä tapahtuu puheeksiottamistilanteessa. Kuka reagoi ja miten?

7b. Ennakoi mihin puheeksiottaminen johtaa lähitulevaisuudessa?

Jos ennakoit, että puheeksiottaminen heikentää mahdollisuuksia huojentaa lapsen/nuoren tilannetta, palaa pohtimaan a) missä todella tarvitset huoltajan/huoltajien apua ja b) miten saan tuon avun; eli sanoita yhteistyötarjojoksesi uudestaan.

8. Millainen tila ja aika olisi tällaiselle kohtaamiselle otollinen eli milloin ja missä otat asian puheeksi?

C. Täytettäväksi pian tapaamisen jälkeen (kysymykset 9-11)

9. Miten toteutit puheeksiottamisen?

10. Mitkä olivat tunnelmasi puheeksioton:

a) alla

b) aikana

c) jälkeen

11a. Katso ennakoitjesi kysymyksessä n:o 7. Tapahtuiko niin kuin ennakoit vai jotakin muuta? Koitko jotain yllättävää?

11b. Miltä toiminta lapsen/nuoren tilanteen helpottamiseksi nyt näyttää? Mikä herättää toiveikkuuttasi? Mikä huolestuttaa edelleen?

11c. Mitä aiot tehdä tämän huolesi vähentämiseksi?

(Eriksson & Arnkil 2005, 45–47.)

LIITE 5. Teemahaastattelun haastattelurunko

1. Minkälainen on työntekijöiden teorettinen osaaminen liittyen lastensuojeluun, varhaiseen puuttumiseen ja puheeksiottoon?
 - Tunnettaanko toiminnan kannalta keskeiset lait?
 - Tarvitaanko lisää tietoa ja jos, niin mistä?
2. Minkälainen ohjeistus olemassa huolen herätessä?
 - Minkälainen on varhaisen tuen toimintakaavio? Minkälaisia ohjeita huolen herätessä?
 - Löytyykö prosessikaaviosta konkreettiset toimintaohjeet vaihe vaiheelta + vaiheiden avaukset? Onko riittävän selkeä ja informatiivinen?
3. Minkälaisia kokemuksia nykyisistä toimintatavoista on?
4. Mikä on varhaisen puuttumisen toteuttamisessa ovat toimivaa/haastavaa?
5. Minkälainen on päiväkodin yhteistyöverkosto ja yhteistyön rooli?
 - Kuinka tunnetaan eri yhteistyötahot ja heidän tarjoamat palvelunsa?
 - Onko henkilökunnalla riittävästi tietoa mihin/milloin saa ottaa yhteyttä?
6. Kuin vastuut ja työnjako varhaisessa puuttumisessa on hoidettu? Mistä tukea?
7. Koetaanko varhaisen tuen käsikirja tarpeelliseksi?

LIITE 6. Sähköpostiviesti kunnan johtavalle sosiaalityöntekijälle.

Hei,

Olemme kaksi sosionomiopiskelijaa Lahden Ammattikorkeakoulusta ja teemme opinnäytetyötämme [REDACTED] päiväkodille, [REDACTED]. Opinnäytetyömme tulee olemaan eräänlainen varhaisen tuen käsikirja päiväkodin henkilökunnalle ja kävimme viime viikolla haastattelemassa henkilökuntaa varhaisen tuen toimintamalleihin ja käsikirjan sisältöön liittyen. Keskusteluista nousi esiin tarve eri yhteistyötahojen käytettävyyden kartoittamiselle. Päiväkodin henkilökunta mainitsi, että lastensuojelullisen huolen herätessä heidän on mahdollista konsultoida sosiaalityöntekijää ennen lastensuojeluilmoituksen tekemistä. Henkilökunta toivoi, että selvittäisimme lastensuojelun näkökulmaa siitä, kuinka päiväkodin ja sosiaalitoimen välinen yhteistyö konkreettisesti toimii (;mitä tällainen konsultointi käytännössä pitää sisällään, kuinka sitä toteutetaan sekä minkälaista yhteistyötä sosiaalitoimi päiväkodin kanssa toivoo).

Ohessa on 7 kysymystä konsultointiin, tiedonjakoon ja yhteistyöhön liittyen. Toivomme, että teiltä löytyisi hetki aikaa vastata näihin ja tällä tavoin edistää opinnäytetyömme etenemistä sekä sosiaalitoimen ja päiväkodin välisen yhteistyön toimivuutta.

1. Kuinka ja kehen päiväkodin henkilökunnan tulisi ensisijaisesti ottaa yhteyttä, kun he haluavat konsultaatiota lastensuojelullisissa asioissa? (Nimi, yhteystiedot, kellonajat). Onko kiireellisessä tapauksessa järkevintä soittaa suoraan sosiaalipäivystykseen?

2. Mitä konsultaatio tässä tapauksessa käytännössä tarkoittaa? Voiko sen halutessaan tehdä anonymisti niin työntekijän kuin lapsen osalta?

3. Kuinka matalalla kynnyksellä päiväkodista voi ja tulee olla yhteydessä sosiaalitoimeen? (Onko mahdollista pyytää konsultointiapua esille tulleen ongelman ymmärtämiseksi, tarvittaessa sen puheeksi ottamiseksi ja mahdollisimman varhaisten tukikeinojen löytämiseksi?)

4. Kuinka toimia lastensuojeluilmoituksen kanssa: Kuinka ja missä vaiheessa tehdään? Suositellaanko ensin konsultaatiota jos tilanne ei ole*

*kriittinen? (*Olemme nähneet Intranetistä löytyvät prosessikaaviot, mutta toivomme niihin tähdennystä)*

5. Onko päiväkodista tehdyn lastensuojeluilmoituksen jälkeen mahdollista jakaa tietoja "tilanteen etenemisestä" sosiaalitoimen ja päiväkodin välillä? (Esimerkiksi mitä perheessä on tapahtunut, työskenteleekö joku auttava taho perheen kanssa, minkälaista tukea perheelle kaivataan, kuinka lastensuojelu toimii perheen tukemiseksi ja mikä on vastaavasti päiväkodin rooli?)

- Onko päiväkodin henkilökunnan mahdollista siis saada tietää, onko heidän huolestaan lähtenyt lastensuojeluilmoitus johtanut lastensuojelun asiakkuuteen?

- Kuinka ilmoituksen tekemisen jälkeen tulee toimia jos huoli ei lievene eikä tiedetä, onko perheen kanssa aloitettu työskentelyä?

6. Olisiko sosiaalitoimen ja päiväkodin välistä yhteistyötä mahdollista lisätä jollakin tapaa?

7. Kuinka sosiaalitoimi toivoisi päiväkodin toimivan lastensuojelullisen huolen herätessä? Onko jotain muita toiveita yhteistyöhön liittyen?

Vastauksia toivoisimme mahdollisimman pian, sillä aikomuksenamme on koota opinnäytetyömme tuotos vielä huhtikuun aikana.

Kiitos ajastanne,

Ystävällisin terveisin,

Minttu Hietala & Riina Väisänen

Sosionomiopiskelijat, Lahden Ammattikorkeakoulu

Sähköposti lähetettiin 19.04.2015.

LIITE 7. Varhaisen tuen käsikirja

VARHAISEN TUEN KÄSIKIRJA

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
SOSIAALIALAN KOULUTUSOHJELMA
SOSIAALIPEDAGOGINEN LAPSI- JA
NUORISOTYÖ

Käsikirjan käyttö ja tarkoitus

Tämä käsikirja on tehty opinnäytetyön (AMK) tuotoksena pirkanmaalaisen päiväkodin henkilökunnan tueksi tilanteisiin, joissa huoli lapsen hyvinvoinnista herää. Käsikirjan tarkoituksena on auttaa lapsen ja perheiden parissa työskenteleviä subjektiivisen huolen tunnistamisessa ja jäsentämisessä sekä tuoda varmuutta ja madaltaa kynnystä huolen puheeksiottamiseen ja siihen puuttumiseen.

Varhainen puuttuminen ja huolen puheeksiotto ovat aina lupaus ryhtyä toimimaan perheen hyvinvoinnin edistämiseksi yhteistyössä vanhempien kanssa!

Sisällys

Käsikirjan käyttö ja tarkoitus	62
Sisällys	63
Lastensuojelu	64
Miksi ja miten ottaa yhteyttä lastensuojeluun	65
Varhainen puuttuminen ja tuki päivähoitossa	67
Miten toimin huolen herätessä	69
Vaitiolovelvollisuus ja tietojen luovuttaminen	73
Rikosilmoitus	73
Mihin voin ottaa yhteyttä	74
Kirjallisuuskatsaus	77
Lähteet	78
Liitteet	78

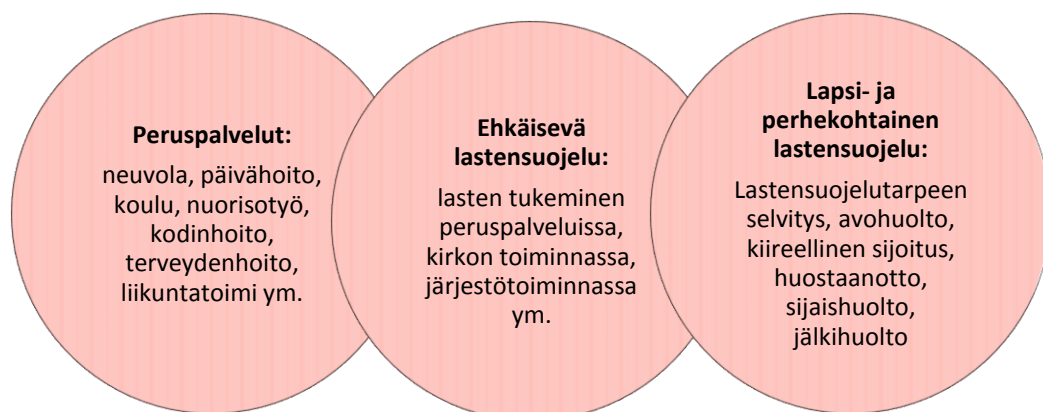
Lastensuojelu

Lastensuojelu on lakisääteistä toimintaa, jolla pyritään turvaamaan lapsen kasvu ja kehitys sekä poistamaan lapsen hyvinvointia uhkaavia riskitekijöitä. Lastensuojelulaissa (2007/417,1 §) lastensuojelun tarkoituksiksi asetetaan turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lasten suojelun lisäksi lastensuojelun tehtävänä on tukea ja auttaa perheitä hankalista elämäntilanteista selviytymiseen.

Lastensuojelulain mukaan ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista on vanhemmilla tai muilla huoltajilla. Viranomaisten, jotka toimivat lapsen ja perheen kanssa, on tuettava vanhempia tai muita huoltajia heidän kasvatustehtävässään. Apua on pyrittävä tarjoamaan perheelle mahdollisimman varhain ja tarvittaessa ohjattava heidät lastensuojelun palveluiden piiriin. (Lastensuojelulaki 417/2007, 2 §.)

Lastensuojelun tarkoituksena on turvata lapsen turvallinen kasvu ja kehitys tilanteissa, joissa lapsen terveys tai kehitys ovat vaarassa. Myös erilaiset puutteet ja laiminlyönnit lapsen huolenpidossa sekä esimerkiksi väkivaltaiset kasvuolosuhteet ovat perusteita lastensuojelun tarpeelle. Lapsi voi vaarantaa kasvuaan, kehitystään ja terveyttään myös omalla käyttäytymisellään.

Lastensuojelulain 4 §:ssä säädetään lastensuojelun keskeisistä periaatteista, joissa myös korostuvat lapsen suotuisan kehityksen ja hyvinvoinnin edistäminen. Lastensuojelun on tuettava vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa. Lastensuojelun on pyrittävä ehkäisemään lapsen ja perheen ongelmia sekä puuttumaan riittävän varhain havaittuihin ongelmiin. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.

Kuvio 1. Lastensuojelun muodot

Lastensuojelun kokonaisuus voidaan jakaa kolmeen eri osa-alueeseen: peruspalvelut, ehkäisevä lasten suojelu ja lapsi- ja perhekohtainen lasten suojelu (kuvio 1). Lastensuoje-

lua toteutetaan peruspalveluissa tukemalla lapsia ja perheitä esimerkiksi neuvolan, varhaiskasvatuksen, koulun ja kotipalvelun avulla. Peruspalveluiden kautta saatava tuki on ehkäisevää lasten suojelua. Ehkäisevää lastensuojelua on myös erilaisten järjestöjen yhdistyksien tarjoama tuki. Jos ehkäisevät tukitoimet havaitaan riittämättömiksi lapsen ja perheen tilanteessa, astuu kuvaan lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu ja aloitetaan lastensuojelutarpeen selvitys. Avohuollon tukitoimia tarvittaessa alkaa myös lastensuojelun asiakkuus. Viimesijaisena vaihtoehtona lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun kuuluvat myös huostaanotto ja sijaishuolto.

Miksi ja miten ottaa yhteyttä lastensuojeluun

Lastensuojeluilmoitus

Lastensuojeluilmoituksen voi tehdä kuka tahansa, joka on huolissaan lapsen hoidosta ja hyvinvoinnista. Lastensuojelulain (2007/417) 25 §:ssä kuitenkin säädetään, että monien muiden tahojen lisäksi päiväkodin henkilöstöllä on velvollisuus lastensuojeluilmoituksen tekemiseen. Tämä ilmoitusvelvollisuus kumoaa muut salassapitosäädökset ja ilmoituksen tekemättä jättäminen voi olla virkavirhe.

Työntekijällä on velvollisuus ilmoittaa lastensuojeluun, jos hän on työtehtävissään saanut tietoonsa asioita lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä.

Lastensuojeluilmoituksen voi tehdä suullisesti, puhelimitse, sähköpostilla, faksina tai muuten kirjallisesti. Pirkkalassa ilmoitus tehdään lapsen omalle sosiaalityöntekijälle, joka jakautuu lapsen sukunimen mukaan. Lapsiperheiden sosiaalityön neuvonta ohjaa puhelun sosiaalityöntekijälle, mikäli ilmoittajalla ei ole tietoa, kuka lapsen tai perheen sosiaalityöntekijä on. Kiireellisissä asioissa yhteydenotto tapahtuu aina puhelimitse ja yhteys tulee ottaa suoraan päivystykseen: virka-aikana kunnan päivystävään sosiaalityöntekijään ja virka-ajan ulkopuolella Tampereen sosiaalipäivystykseen. (ks. lopusta sosiaalitoimen yhteystiedot.)

Lastensuojeluilmoituksesta olisi hyvä käydä ilmi:

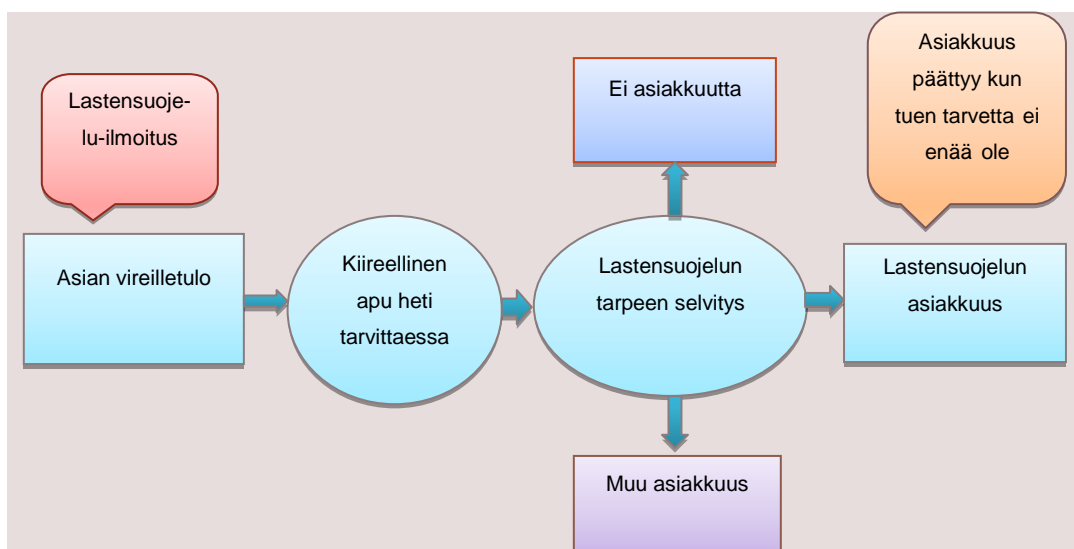
- ilmoittajan nimi ja yhteystiedot
- mihin tieto/huoli perustuu
- mitä on tapahtunut
- miten asia on tullut ilmoittajan tietoon
- miten hän on työskennellyt lapsen ja hänen perheensä kanssa kyseisessä asiassa (ks. liite 1)

Asiakas voi pääsääntöisesti saada tietää ilmoituksen tehneen työntekijän ja muun ilmoittajan nimen. Erityisistä syistä ilmoittajan nimi ja yhteystiedot voidaan kuitenkin jättää

perheelle kertomatta. Muu kuin ilmoitusvelvollinen viranomainen voi tehdä lastensuojeluilmoituksen myös nimettömänä.

Suosittelavaa on, että yhteydenotosta lastensuojeluun kerrotaan perheelle sekä ennen että jälkeen yhteydenoton. Akuutissa tilanteessa vanhempien kanssa ei kuitenkaan ole tarpeen käydä läpi lastensuojeluilmoituksen tekemistä.

Sosiaalityöntekijä selvittää aina lapsen tilanteen lastensuojeluilmoituksen perusteella ja on asiakkaaseen yhteydessä. Jos kiireellisiin toimiin ei ole aihetta, sosiaalityöntekijän tulee ratkaista seitsemän arkipäivän kuluessa onko lastensuojelutarpeen selvitys aiheellinen. Jos päädytään suorittamaan palvelutarpeen arviointi, se on tehtävä kolmen kuukauden kuluessa. Selvityksessä kartoitetaan lapsen kasvuolosuhteita, huoltajien mahdollisuuksia huolehtia lapsestaan ja arvioidaan perheen tukitoimien tarvetta. Selvityksen aikana lasta ja vanhempia tavataan yhdessä ja erikseen. Uuden sosiaalihuoltolain myötä itse lastensuojelun asiakkuus ei kuitenkaan ala vielä palvelutarpeen selvityksessä vaan vasta tarvittaviin tukitoimiin ryhdyttäessä (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014). Alla olevassa kaaviossa (kuvio 2) on havainnollistettu lastensuojelun asiakkuuden alkamista.

Kuvio 2. Lastensuojelun asiakkuuden alkaminen

Tarvittaessa lapsen asioissa toimitaan moniammatillisessa yhteistyössä eri viranomaisten kesken. Lastensuojelu voi antaa tiedon asioiden etenemisestä ilmoituksen tehneelle viranomaistaholle, jos se on välttämätöntä lapsen hoidon tai huollon toteuttamista varten. 1.4.2015 voimaan astunut sosiaalihuoltolaki (1301/2014) edellyttää yhteistyötä ja yhteisiä suunnitelmia perheen asioissa työskentelevien viranomaisten kesken. Kunnan johtavan sosiaalityöntekijän mukaan ilmoittava taho pyritään ottamaan mukaan työskentelyyn aina kun se on mahdollista. Lastensuojeluasioissa sosiaalityöntekijät arvioivat aina tilannekohtaisesti, keitä työskentelyyn ja tilanteen arvioimiseen olisi hyvä ottaa mukaan ja mitä tietoja muille toimijoille voi/pitää antaa salassapitoon suhteutettuna.

Uusi sosiaalihuoltolaki korostaa, että perheiden tulisi saada erilaisia tukipalveluja (tuki-perhe, tukihenkilö, kotipalvelu yms.) myös ilman lastensuojelun asiakkuutta. Lastensuojeluilmoitus voi siis johtaa sekä sosiaalihuollon että lastensuojelun asiakkuuteen. Mikäli päiväkodin työntekijän huoli tilanteesta ei lievene ensimmäisen lastensuojeluilmoituksen jälkeen, hän voi tehdä lapsesta uuden ilmoituksen.

Lastensuojeluhakemus

Lapsen huoltaja tai 12-vuotta täyttänyt lapsi itse voivat ottaa suoraan yhteyttä lastensuojeluun hakeakseen lastensuojelun palveluja tai tukea.

Pyyntö lastensuojelutarpeen arvioimiseksi

Ilmoitusvelvollinen voi tehdä yhdessä lapsen tai hänen vanhempansa kanssa pyynnön lastensuojelutarpeen arvioimiseksi.

Ennakollinen lastensuojeluilmoitus

Ilmoitusvelvollisen on tehtävä ennakollinen lastensuojeluilmoitus tilanteessa, jossa on perusteltua epäillä, että syntyvä lapsi tulee tarvitsemaan lastensuojelun tukitoimia välittömästi syntymänsä jälkeen.

Konsultaatio

Lastensuojelun työntekijöitä voi myös konsultoida huolta herättäneestä tilanteesta ja keskustella siitä, kuinka tilanteessa olisi hyvä toimia. Yhteyttä voi ottaa matalalla kynnyksellä ja se on myös suositeltavaa tilanteessa, jossa työntekijä on epävarma siitä kuinka hänen tulisi toimia. Lastensuojeluilmoituksen voi kuitenkin tehdä aina kun herää huoli lapsen hyvinvoinnista tai turvallisuudesta.

"Konsultaatio on ammattilaisten välistä ohjausta ja neuvontaa. Sosiaalitoimi tarjoaa konsultaatioapua lasten ja nuorten hyvinvointiin liittyvissä huolissa. Neuvoa voi kysyä yleisellä tasolla ilman, että lapsen tai nuoren henkilöllisyys tulee ilmi. Konsultaatiota pyytävät tekevät sen yleensä omalla nimellään. Usein kysytään, tulisiko tehdä lastensuojeluilmoitus tai kuinka lastensuojeluilmoituksen tekemistä tulisi käsitellä vanhempien kanssa". - Kunnan johtava sosiaalityöntekijä

Konsultaatiota voi tehdä sekä anonymisti että tunnistettavissa asiakastapauksissa. Jälkimmäisessä asiakkaalta tulee olla pyydetty kirjallinen lupa konsultointiin, jolloin yksityisyydensuoja ja muut oikeudet toteutuvat.

Varhainen puuttuminen ja tuki päivähoitossa

Varhaisella puuttumisella tarkoitetaan lasten ja heidän perheidensä ongelmiin puuttumista mahdollisimman aikaisessa vaiheessa ongelmien kasaantumisen ja pitkittymisen sekä syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Varhaisen puuttumisen periaatteiden mukaisesti se henkilö, jolla huoli on herännyt, on velvollinen ottamaan huolen puheeksi. Vastuuta puuttumisesta ei siis voi siirtää toiselle henkilölle. Vaikeiden asioiden puheeksi oton helpottamiseksi varhaisen puuttumisen tulisi perustua vuorovaikutteiseen dialogiin ja olla tasavertaista ja ei-asiantuntijakeskeistä.

Varhaisen puuttumisen toteuttamiselle ei ole tiettyä ja selkeää, ennalta määrättyä ajan-kohtaa. Se tulisi kuitenkin tehdä aina mahdollisimman varhaisessa vaiheessa siten, että ongelmia ei ainoastaan tuoda esiin vaan niihin pyritään myös löytämään ratkaisuja yhdessä perheen kanssa. Varhaisella puuttumisella pyritään lisäämään lapsen ja perheen hyvinvointia ja osallisuutta sekä estämään ongelmien syntymistä myös tulevaisuudessa. Toimivan yhteistyön edellytyksenä on kunnioittava ja avoin ilmapiiri.

Varhaisessa puuttumisessa, etenkin vaikeista tilanteista puhuttaessa, tulee olla tietoinen niin omista kuin perheenkin voimavaroista ja toimintamahdollisuuksista, ja ottaa ne huomioon perheen ja sen osallisuuden tukemisessa. Varhainen puuttuminen on tilanteesta riippumatta toteutettava aina kunnioittavasti ja rakentavalla tavalla mahdollisimman avoimessa ja luottamuksellisessa ilmapiirissä.

Keskeistä varhaista puuttumista toteutettaessa ja huolta esiin tuodessa on puuttua ongelmiin ketään syyttelemättä ja toisia kunnioittaen. Kun huoli tuodaan tällä tavoin esiin, luodaan hyvät puitteet toimivalle yhteistyölle ja mahdollistetaan sen jatkuminen myös tulevaisuudessa.

Yhteistyötä toteutettaessa tulee muistaa, että ensisijainen kasvatusvastuu on vanhemmilla. Perhettä tukevaa toimintaa suunniteltaessa tulee myös ottaa huomioon, että vanhemmilta tarvitaan lupa perheen asioiden käsittelyyn. Vanhemmilla on aina oikeus olla läsnä tapaamisissa, joissa heidän asioitaan käsitellään. Mikäli tilanne vaatii laajempaa viranomaistoimintaa tai ammatillista apua, konsultointi toteutetaan asianomaisten osalta anonyymisti, kunnes palveluntarve on varmaa.

Varhainen puuttuminen pähkinänkuoressa:

- *Kun jokin lapsen ja/tai hänen perheensä tilanteessa herättää huolta, puututaan siihen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa*
- *Puuttumisen tarkoituksena on estää ongelmien kärjistymisen tai kasaantumisen sekä syrjäytymisen ehkäiseminen ja pysäyttäminen*
- *Puuttuminen toteutetaan aina kunnioittavasti, asianosaisia syyttelemättä*
- *Varhaisen puuttumisen tulee perustua dialogiin ja olla tasavertaista*
- *Puuttuminen pyritään toteuttamaan siten, että puheeksi oton jälkeen voidaan rakentaa perheen kanssa toimivaa yhteistyösuhdetta ratkaisujen löytämiseksi*
- *Otetaan huomioon perheen voimavarat ja löydetään perheen tilanteesta myös myönteisiä asioita*

- *Huolen ottaa puheeksi se henkilö, jolla huoli lapsesta ja/tai hänen perheestään on herännyt*
- *Vanhemmuutta tuetaan aina perheen tarpeiden mukaan*

Kasvatuskumppanuus

Kasvatuskumppanuudella tarkoitetaan varhaiskasvatuksen ammattilaisten ja vanhempien välistä yhteistyötä lapsen kasvun ja kehityksen tukemiseksi. Yhteistyössä korostuu ammattitaitoisen henkilökunnan tieto ja osaaminen sekä vanhemmilla oleva ensisijainen kasvatustuu ja oman lapsensa paras tuntemus. Kasvatuskumppanuuden edellyttämä hyvä ja avoin vuorovaikutussuhde tulee perustua keskinäiselle luottamukselle, tasavertaisuudelle ja molemminpuoliselle kunnioittamiselle. Tällöin voidaan tukea perhettä esimerkiksi päiväkodin työntekijän ja vanhempien välisillä tavoitteellisilla keskusteluilla kasvatuksesta ja erilaisista kasvatusten menetelmistä. Myös kasvatuskumppanuuteen liittyvistä arvoista, näkemyksistä ja vastuista tulee keskustella sekä kasvattajayhteisön kesken että vanhempien kanssa.

Kasvatuskumppanuuden keskiössä ovat lapsen tarpeet, jotka huomioidaan yksilöllisesti lapsen kasvun ja kehityksen edistämiseksi. Vanhempien ja kasvattajien välisellä yhteistyöllä luodaan parhaat edellytykset lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi. Vastuu kasvatuskumppanuuden toteutumisesta on ensisijaisesti varhaiskasvatuksen henkilöstöllä.

Kasvatuskumppanuuden yhtenä tavoitteena on tunnistaa mahdollisimman varhain lapsen tuen tarve eri osa-alueilla ja löytää vanhempien kanssa tarvittavat keinot lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen turvaamiseksi. Myös vaikeiden asioiden puheeksi ottaminen on helpompaa kuin vanhempien kanssa saadaan luotua luottamuksellinen vuorovaikutussuhde.

Miten toimin huolen herätessä

Subjektiiivinen huoli

Ei ole olemassa yhtä selkeästi määriteltävää huolenaihetta tai pulmaa, joihin lapsi ja perhe saattavat tarvita päiväkodin tarjoaman tuen lisäksi myös muita julkisia tuen palveluita. Huolenaihe saattaa olla hyvinkin pieni, mutta silti lapselle ja hänen kehitykselleen hyvin merkityksellinen. Riippumatta siitä millainen ongelma tai tuen tarve on, ensimmäisenä esille nousee huoli lapsen hyvinvoinnista.

Kun työntekijällä herää huoli lapsesta ja/tai perheestä, puhutaan subjektiivisesta tunteesta, joka perustuu lapsesta ja tämän perheestä tehtyihin havaintoihin. Subjektiiivinen huoli on työntekijän tärkeä työväline kartoitettaessa asiakkaan tuen tarvetta sekä työntekijöiden toimintamahdollisuuksia kyseisessä tilanteessa.

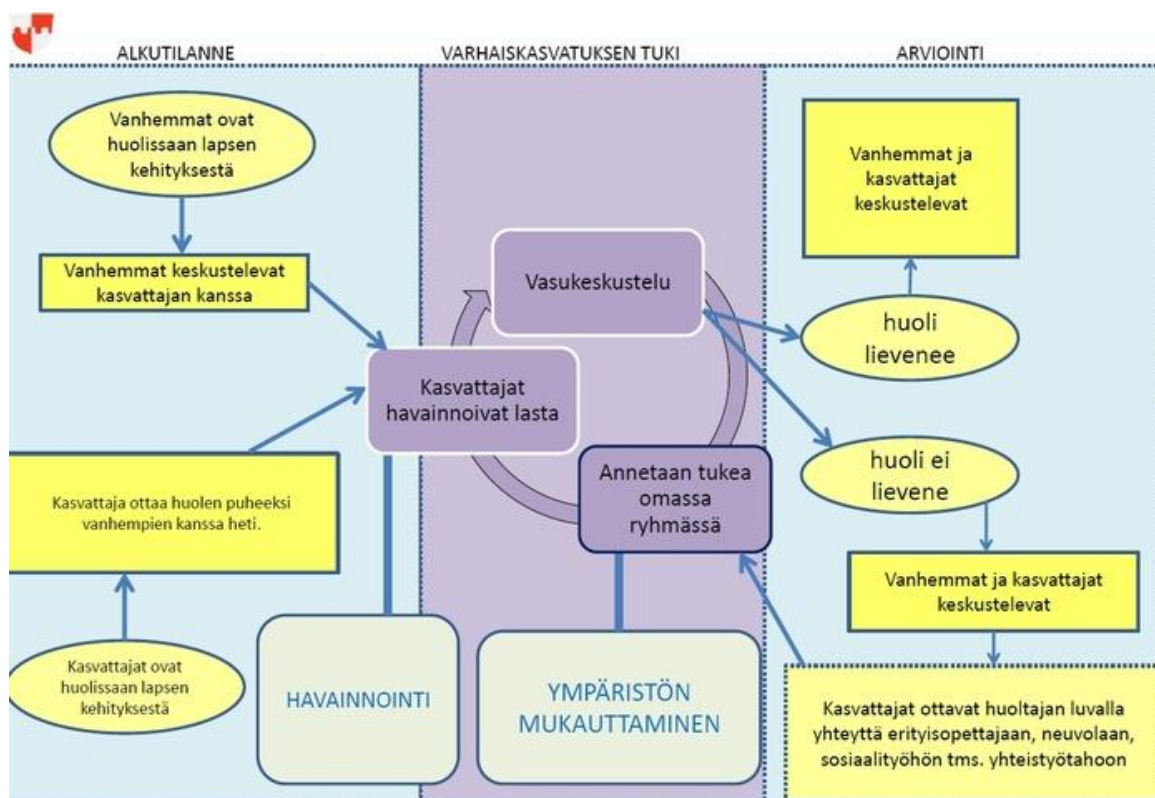
Omaa tai toisen huolta ei tule vähätellä eikä huolen esille tuomista ja siihen puuttumista tulisi pohtia ja pitkittää liian pitkään. Mitä kauemmin huoleen puuttumista odotetaan, sitä suuremmiksi ongelmat muodostuvat ja työntekijän omat toimintamahdollisuudet

niihin puuttumiseksi vähentyvät. On ensisijaisen tärkeää tarkastella ja jäsentää omaa huolta heti sen herätessä, sillä tällöin vaihtoehdot tilanteen ratkaisemiseksi ovat vielä laajat.

Varhaisen tuen toimintamalli

Varhaisen tuen kaaviossa (kuvio 3) on kuvattu varhaisen tuen toteuttamista pirkanmaalaisessa päiväkodissa askel askeleelta huolen heräämisestä toimenpiteisiin ryhtymiseen.

1. **Ennaltaehkäisevä toiminta:** Kaikille lapsille laaditaan yhdessä vanhempien kanssa yksilöllinen varhaiskasvatussuunnitelma (VASU), jossa keskustellaan myös jo mahdollisesti olemassa olevista tuen tai erityisen tuen tarpeesta sekä sovitaan vanhempien kanssa yhteistyökäytännöistä ja kuinka vaikeita asioita tulisi tarvittaessa ottaa puheeksi. Pyritään luomaan kunnioittava ja kannustava ilmapiiri, joka rohkaisee lasta kertomaan omista tunteistaan, toiveistaan ja asioistaan.

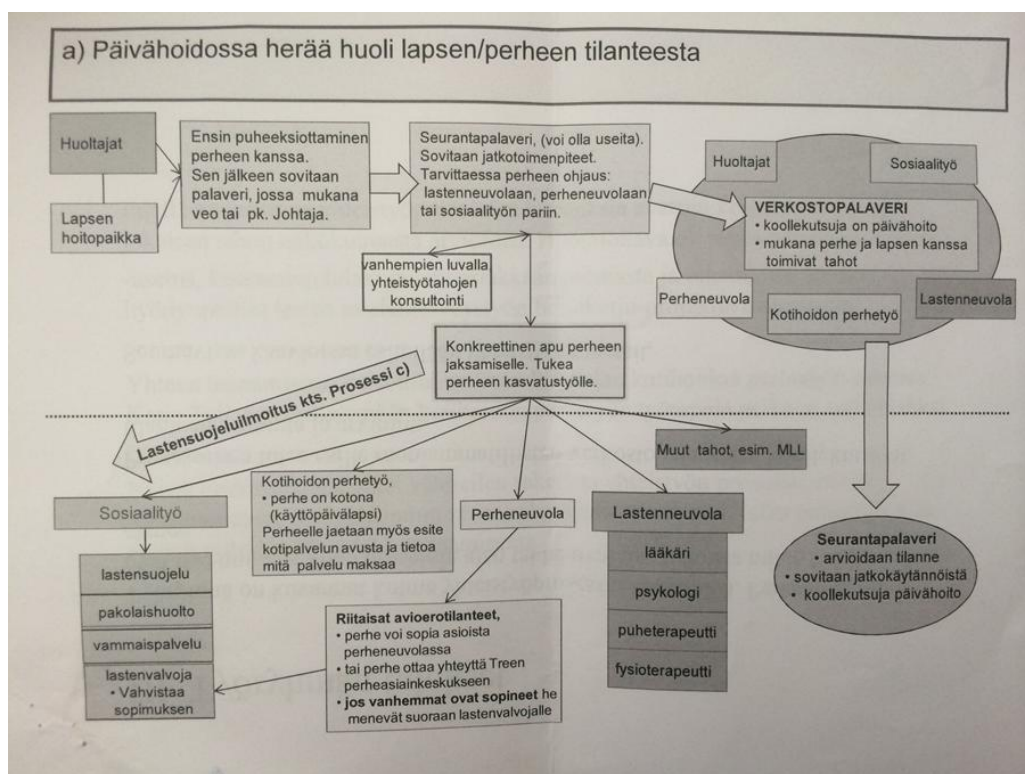

Kuvio 3. Varhaisen tuen kaavio

2. **Puheeksiotto:** Kun työntekijällä/vanhemmalla herää huoli lapsen kehityksestä, asia tulee ottaa asianosaisten kanssa puheeksi mahdollisimman pian. Lapsen auttamisen ja tapauksen selvittämisen kannalta oleellista on, että henkilö, joka havaitsee ongelman, vie huoltaan eteenpäin. Tilanteesta keskustellaan kasvattajiin ja päiväkodin johtajan sekä vanhempien kanssa.
3. **Havainnointi:** Kasvattajat havainnoivat lasta ja dokumentoivat havaintojaan mahdollisuuksien mukaan. Havainnoinnin apuna voidaan käyttää esimerkiksi

lapselle hoitosuhteen alussa laadittua henkilökohtaista *varhaiskasvatussuunnitelmaa (VASU)*, *neuvolalomakkeita*, *SDQ-Fin eli vahvuuksien ja vaikeuksien kyselylomaketta* tai *Lene-arviointia eli leikki-ikäisten lasten neurologisen kehityksen arviointia*.

4. **Palaveri:** Jos huoli ei lievene, otetaan asia puheeksi uudelleen esimerkiksi VASU-keskustelussa tai huoltajien luvalla järjestettävässä palaverissa, johon osallistuu huoltajien suostumuksella myös erityislastentarhanopettaja ja/tai päiväkodin johtaja. Tarvittaessa järjestetään myös seurantalaveri, joissa sovitaan jatkotoimenpiteistä lapsen ja perheen tukemiseksi.

Kuvio 4. Päivähoidossa herää huoli

5. **Yhteistyötahojen konsultointi:** Huoltajien luvalla (tai tarvittaessa anonymisti asiakkaiden nimiä mainitsematta) voidaan ottaa yhteyttä myös neuvolaan, sosiaalityöhön tai muuhun yhteistyötahoon tarvittavien tukitoimien kartoittamiseksi. Ensimmäisessä lasta pyritään tukemaan omassa päiväkotiryhmässä. Tarvittaessa perhe voidaan ohjata vahvemman tuen piiriin (lasten- ja perheneuvola, sosiaalityö).
6. **Verkostopalaveri:** Päivähoito voi kutsua koolle perheen ja lapsen kanssa toimivat yhteistyötahot. Verkostopalaverissa tarkastellaan yhteisiä havaintoja ja arvioidaan, onko aihetta jatkotoimenpiteisiin. Mikäli tilanne sitä vaatii, sovitaan kuka ottaa vastuun asian eteenpäin viemisestä. Tarvittaessa laaditaan lapselle erityisen tuen suunnitelma. Verkostopalaveria seuraa seurantalaveri, jossa arvioidaan tilannetta uudelleen ja sovitaan jatkotoimenpiteistä.

7. **Konkreettinen apu perheen jaksamiselle ja tukea perheen kasvatustyölle:** Lastensuojelun asiakkuuden ulkopuoliset palvelut perheen tukena (Kotihoidon perhetyö, perheneuvola, lastenneuvola, muut tahot, esim. MLL tukihenkilöt ja tukiperheet).
8. **Lastensuojeluilmoitus:** Mikäli huoli lapsen hyvinvoinnista jatkuu, tehdään lastensuojeluilmoitus
9. **Jatkotoimenpiteet:** Lapsen tilannetta seurataan edelleen, viranomaisyhteistyötä tehdään tarvittaessa.

Huolen puheeksi ottaminen

Erilaiset puheeksiottomenetelmät ovat työntekijän työvälineitä varhaisen puuttumisen toteuttamiseksi; Kun työntekijä on epävarma keinoistaan ottaa lasta koskeva asia puheeksi vanhempien tai huoltajien kanssa, voi hän hyödyntää olemassa olevia ohjeita huolensa puheeksi ottamiseksi. Kun lapsen hyvinvointiin liittyvä huoli otetaan vanhempien kanssa puheeksi kunnioittavasti ja tukea antaen, voidaan luottamuksellista ja avointa yhteistyötä jatkaa myös tulevaisuudessa. Epävarmuutta ja jopa pelkoa työntekijöille voi aiheuttaa usein epätietoisuus siitä, kuinka vanhemmat puheeksiottotilanteessa reagoivat.

Huolen esiin tuominen ja puheeksi ottaminen on osa kunnioittavasti toteutettavaa varhaista puuttumista. Huolta aiheuttavassa tilanteessa sekä vanhemmat että lapsi tulisi saada mukaan yhteistyöhön. Kun tilanteessa tuetaan vanhempien osallisuutta ja heidät otetaan yhteistyöhön mukaan tasavertaisina, luodaan parhaat edellytykset toimivalle yhteistyölle ja tilanteen ratkaisemiselle.

*Yhteistyön onnistuminen vanhempien kanssa taataan parhaiten, kun työntekijä osaa myös tunnistaa lapsen ja perheen **voimavarat**. Ongelmien ja pulmien lisäksi perheen tilanteessa on pystyttävä näkemään myös myönteisiä asioita, jotta kohtaaminen perheen kanssa voi olla kunnioittava ja tasavertainen.*

Työntekijän kokema huolen tunne on aina subjektiivista. Kokemaansa huolta voi jäsentää esimerkiksi kirjaamalla ylös huolen taustalla olevia tekijöitä. Konkreettiset havainnot ovat myös työntekijän tukena kun huoli otetaan puheeksi. Myös havainnoinnin tukena olevat lomakkeet ovat hyvä apuväline kokemansa huolen asteen kartoittamiseksi. Tärkeää huolen esiin tuomisessa ja sen puheeksi ottamisessa on tarttua heränneeseen huoleen ajoissa sekä pohtia ennakoivasti tulevaa puheeksiottotilannetta. Ennakoinnilla pyritään pohtimaan erilaisia puheeksioton seurauksia ja reaktioita. Omasta huolestaan voi olla hyvä puhua myös muiden työntekijöiden kanssa ja pohtia, kuinka tilanteessa edetään. Huolen puheeksi ottamiselle kannattaa varata sopiva aika ja paikka. Puheeksiottamisen jälkeen tilannetta on hyvä pohtia. Miten puheeksiotto sujui, minkälaisia olivat vanhempien reaktiot, hälvenikö vai lisääntyikö huoleni?

Huolen asteen jäsentämisen, omien auttamismahdollisuuksien riittävyyden ja lisävoimavarojen tarpeen arvioinnin tueksi on olemassa erilaisia apuvälineitä kuten **huolen vyöhykkeistö** (liite 2). **Huolen puheeksioton ennakointilomake** (liite 3) ja **puheeksioton peukalosäännöt** (liite 4) ovat työntekijän työkaluina vaikeiden asioiden puheeksiottamisessa.

Puheeksiottotilanteessa tehdään yhdessä vanhempien kanssa suunnitelma lapsen tukemiseksi ja tilanteen ratkaisemiseksi. Samalla tulee arvioida tarvitaanko mukaan muita yhteistyötahoja, ja sopia kuka kyseisiin tahoihin ottaa yhteyttä. Vanhempien kanssa voidaan myös sopia, että tilanteen seuraamista jatketaan ja sovitaan jatkossa yhteisistä seurantapalavereista.

Vaitiolovelvollisuus ja tietojen luovuttaminen

"Terveystieteiden ammattihenkilö ei saa luvatta ilmaista sivulliselle yksityisen tai perheen salaisuutta, josta hän asemansa tai tehtävänsä perusteella on saanut tiedon" (Laki terveystieteiden ammattihenkilöistä 559/1994, 17 §.)

Terveystieteiden ammattihenkilön salassapitovelvollisuus kuitenkin väistyy, jos asiassa epäillään rikosta. Myös lastensuojelulaissa säädetty ilmoitusvelvollisuus sivuuttaa lain-säädännössä säädetyn salassapidon. Vaikka työntekijä olisi velvollinen pitämään työnsä puolesta salassa työssään esiin tulleita asioita, hänellä on velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus jos lapsen tilanne niin vaatii. Lastensuojeluilmoitus tulee tehdä, vaikka lapsi tai perhe sen kieltäisi.

"Sosiaalihuollon asiakirjat, jotka sisältävät tietoja sosiaalihuollon asiakkaasta tai muusta yksityisestä henkilöstä, ovat salassapidettävä" (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000, 14 §)

"Sosiaalihuollon järjestäjä tai tuottaja taikka niiden palveluksessa oleva samoin kuin sosiaalihuollon luottamustehtävää hoitava ei saa paljastaa asiakirjan salassapidettävää tietoa tai sisältöä tai tietoa, joka asiakirjaan merkittynä olisi salassapidettävä eikä muutaakaan sosiaalihuollon tehtävissä toimiessaan tietoonsa saamaansa seikkaa, josta lailla on säädetty vaitiolovelvollisuus" (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000, 16 §.)

Rikosilmoitus

Rikosilmoitus tehdään silloin, kun on perustellusti syytä epäillä perheen sisäistä väkivaltaa tai lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä. Yhteys otetaan suoraan poliisiin, p. 071 875 5200 ja virka-ajan ulkopuolella hätäkeskukseen, p. 112.

Mihin voin ottaa yhteyttä

Sosiaalitoimi

Konsultaatioasioissa ensisijaisesti tulisi olla yhteydessä oman kunnan lastensuojelun sosiaalityöntekijään.

Lastensuojelun sosiaalityöntekijät Pirkkalassa, jaoteltu kirjainjaolla lapsen sukunimen mukaan:

Taavitsainen, Sari p. 03 56524929 (A-J)

Autio, Maria p. 03 56524927 (K-L)

Oinaala, Silja p. 03 56524931 (M-R)

Lohtander, Irmeli p. 03 565 24926 (S-Ö)

Hartikainen, Sonja p. 03 56524912 (ei määritelty)

Lastenvalvoja p. 03 56524924 (A-Ö)

Konsultaatioasioissa puhelinajat tiistaina ja torstaina klo 9.15–10.00. Sosiaalityöntekijälle voi myös jättää soittopyynnön tai ottaa yhteyttä sähköpostitse (sähköpostit muotoa etunimi.sukunimi@pirkkala.fi).

Kiireellisissä lastensuojeluasioissa otetaan suoraan yhteyttä päivystävään numeroon.

Päivystys virka-aikoina: p. 050 5167886

Päivystys virka-ajan ulkopuolella -> Tampereen sosiaalipäivystys: p. 0500 625990

Lastenneuvola

Lastenneuvolassa seurataan lapsen kehitystä ja terveydentilaa vauvasta kouluikään sekä huolehditaan rokotusohjelman mukaisten rokotusten antamisesta.

Vanhempia tuetaan ja rohkaistaan kasvatustilanteissa yksilöllisesti, perhetilanteet huomioiden. Lastenneuvolasta voidaan ohjata tarkempiin tutkimuksiin esim. psykologin, puhe-terapeutin tai fysioterapeutin vastaanotolle.

Yhteystiedot:

Pirkkalan terveystakeskus
Lentoasemantie 60
33960 Pirkkala

Sähköpostit muotoa etunimi.sukunimi@pirkkala.fi. Sähköposteihin pyritään vastaamaan kolmen päivän kuluessa.

Perheneuvola

Perheneuvola palvelee pirkkalalaisia lapsiperheitä. Palvelut ovat maksuttomia ja luottamuksellisia. Lähetettä ei tarvita, vaan asiakas voi itse ottaa yhteyttä perheneuvolan psykologiin tai sosiaalityöntekijään.

Yhteystiedot

Käyntiosoite: Suupantori 4, Pirkkala
Postiosoite: Suupantie 11, 33960 Pirkkala

Perheneuvolan työryhmä:

Psykologi Hannele Koskela

Puhelinaika ma-to klo 11–12.

p. 050 4379525

Sosiaalityöntekijä Maija Ylitalo

Puhelinaika ma-to klo 11–12.

p. 050 4379563

Sosiaalityöntekijä Raija Liimatainen

Puhelinaika ke-to klo 11–12

Puh. 040 1335623

Lastenpsykiatri Sirkka Puikkonen

Vastaanotto keskiviikkoisin, parittomina viikkoina myös tiistaisin.

Puhelinaika keskiviikkoisin klo 11–12, p. 050 4085671

(soitot ainoastaan puhelinajalla, ei tekstiviestejä, vastaajaan voi jättää viestin).

Sähköpostit muotoa etunimi.sukunimi@pirkkala.fi

Milloin yhteyttä?

- vanhemmat ovat huolissaan lapsestaan (esim. tunne-elämä, sosiaalinen selviytyminen, käyttäytyminen, kasvu- ja kehitys)
- perheessä on ristiriitoja ja pulmia vuorovaikutuksessa
- vanhemmat tarvitsevat tukea lasten kasvatukseen liittyen
- perheessä on kriisitilanne
- parisuhteen vaikeudet, tuki avioerotilanteessa

Mitä palvelut ovat?

- psykologiset ja sosiaaliset tutkimukset
- yksilö-, pari- ja perheterapia
- ohjaus ja neuvonta kasvatusasioissa
- verkostotyöskentely
- perheasiain sovittelu
- konsultaatio

Kotihoidon perhetyö

Kotihoidon tavoitteena on tukea lapsiperheitä selviytymään erilaisista päivittäisistä elämäntilanteista. Kotihoitajan antama apu voi olla perheen tarpeen mukaan joko tilapäistä tai jatkuvaa, mutta määräaikaista.

Elämäntilanteessa, jossa kotihoitajan apua tarvitaan yli kahden viikon ajan vähintään kerran viikossa, perheelle laaditaan yhteistyössä hoitavien tahojen sekä perheen kanssa hoito- ja palvelusuunnitelma, jossa määritellään hoidon tavoitteiden lisäksi, mihin asioihin apu kohdentuu ja kuinka pitkäksi aikaa sitä tarvitaan.

Kotihoidon maksu määräytyy kunnan hallituksen määrittelemän sosiaali- ja terveystalvelumaksujen taksan mukaisesti.

Tilapäisessä avussa tuntimäärän mukaan 6,00 € - 21,00 € / käyntikerta.

Jatkuvassa yli kaksi viikkoa kestävässä avuntarpeessa maksu määräytyy koko perheen kuukausibruttotulojen, perheenjäsenten lukumäärän ja viikottaisten käyntikertojen mukaisesti.

Kotihoidon perhetyöstä vastaa

Kotihoidon esimies Katja Tallgren

puh. 03 56524954

puhelinaika klo 8-11

etunimi.sukunimi@pirkkala.fi

Kirjallisuuskatsaus

Lastensuojelu

Bardy, M. 2013. Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: THL - Yliopistopaino.

Mahkonen, S. 2008. Lastensuojelu ja laki. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Paavola, A., Honkavaara, P., Muuronen, K., Mäkinen, P., Tolonen, M. & Varsa, M. 2010. Ehkäisevän lastensuojelun kirjava todellisuus. Lastensuojelulain vaikutukset eri ammattiryhmien toimintatapoihin: Mikä toimii, mikä takkuu, mitä pitäisi kehittää? Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto. Saatavissa:

[http://www.lskl.fi/files/395/Ehkaisevan lastensuojelun kirjava todellisuus.pdf](http://www.lskl.fi/files/395/Ehkaisevan_lastensuojelun_kirjava_todellisuus.pdf)

Taskinen, S. 2007. Lastensuojelulaki. Soveltamisopas. Stakes: Oppaita 65. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) 2015. Lastensuojelun käsikirja. Mitä on lastensuojelu? Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>

Varhainen puuttuminen

Lammi-Taskula, J. & Karvonen, S. (toim.) 2009. Lapsiperheiden hyvinvointi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy.

Varpu 2005. Lapselle tukea ajoissa. Opettajat ja lastentarhanopettajat ovat avainasemassa lasten hyvinvoinnin ja turvallisen elämän takaajina. Opettaja-lehden liite. Numero 38B/2005. Saatavissa: www.lskl.fi/files/129/A10YZdyp.pdf

Peltonen, H. 2009. Eettinen varhainen puuttuminen on kaikkien etu. Tesso. Sosiaali- ja terveyspoliittinen aikakauslehti 5/2009. Saatavissa:

<http://www.tesso.fi/content/eettinen-varhainen-puuttuminen-kaikkien-etu>

Huolen puheeksiottaminen

Eriksson, E. & Arnkil, T-E. 2005. Huoli puheeksi - opas varhaisista dialogeista. Stakes: Oppaita 60. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Varhaiskasvatus

Järvinen, M., Laine, A., Hellman-Suominen, K. 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy

Mahkonen, S. 2012. Päivähoito ja laki. Helsinki: Edita publishing Oy

Lähteet

Aer, J. 2012. Lastensuojeluoikeus. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Bardy, M. 2012. Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: THL - Yliopistopaino.

Eriksson, E. & Arnkil, T.E. 2005. Huoli puheeksi - opas varhaisista dialogeista. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy. Stakes: Oppaita 60.

Hämeen-Anttila, J. 2014. Sosiaalihuoltolaki uudistuu. Mikä muuttuu lastensuojelussa? Valtakunnalliset lastensuojelupäivät 1.10.2014. Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavissa: http://www.lskl.fi/files/2563/Lotta_Hameen-Anttila_STM_Sosiaalihuoltolaki_uudistuu_-_mika_muuttuu_lastensuojelussa.pdf

Katajamäki, R. 2010. Onko viimesijaisesta tulossa ensisijaista? Huoli, riski ja puuttuminen lastensuojeluilmoituksissa. Pro gradu -tutkielma. Sosiaalityö. Jyväskylän yliopisto.

Kädestä pitäen - turvaa lapselle. Käsikirja kaltoin kohdellun lapsen kanssa työskenteleville 2008.

Taskinen, S. 2007. Lastensuojelulaki. Soveltamisopas. Stakes. Oppaita 65. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Liitteet

Liite 1. LASTENSUOJELUILMOITUKSEN MALLIPOHJA

_____ / _____ 20 _____ kello _____

ILMOITUKSEN VASTAANOTTAJA	
ILMOITTAJA, nimi, työtehtävä, toimipiste	puh
saako ilmoittajan nimen kertoa (kun ilmoittaja ei ole viranomainen)	

ilmoitus koskee (lapsi, nimi, ikä)	osoite
perheen muut lapset	vanhemmat/lapsesta huolta pitävät henkilöt
lapsen perhetilanne, mitä ilmoittaja tietää siitä	

mikä ilmoittajaa huolettaa lapsen tilanteessa	
kuinka suuri ilmoittajan huoli on (asteikolla 1-10)	
milloin huoli syntyi?	
täytyykö sosiaalityöntekijän tehdä välittömästi jotain ilmoittajan arvion mukaan ?	
voiko ilmoittajaan olla myöhemmin yhteydessä? (kun ilmoittaja ei ole viranomainen)	
onko ilmoittaja valmis yhteistyöhön jatkossa? (kun ilmoittaja ei ole viranomainen)	

Liite 2. HUOLEN VYÖHYKKEISTÖ

EI HUOLTA	PIENI HUOLI		HUOLEN HARMAA VYÖHYKE		SUURI HUOLI	
	1	2	3	4	5	6
Ei huolta lainkaan.	Pieni huoli tai ihmettely käynyt mielessä; luottamus omiin mahdollisuuksiin vahva.	Huoli tai ihmettely käynyt toistuvasti mielessä; luottamus omiin mahdollisuuksiin hyvä. Ajatuksia lisävoimavarojen tarpeesta.	Huoli kasvaa; luottamus omiin mahdollisuuksiin heikkenee. Mielessä toivomus lisävoimavaroista ja kontrollin* lisäämisestä	Huoli tuntuva; omat voimavarat ehtymässä. Selvästi koettu lisävoimavarojen ja kontrollin lisäämisen tarve.	Huolta paljon ja jatkuvasti: lapsi/nuori vaarassa. Omat keinot loppumassa Lisävoimavaroja ja kontrollia saatava mukaan heti	Huoli erittäin suuri: lapsi/nuori välittömässä vaarassa. Omat keinot lopussa. Muutos lapsen tilanteeseen saatava heti

Liite 3. HUOLEN PUHEEKSIOTON ENNAKOINTILOMAKE

Lomake on tarkoitettu tueksesi tilanteissa, joissa:

- sinulla on huolta lapsesta / nuoresta
- et ole syystä tai toisesta ottanut asiaa selvästi puheeksi huoltajien kanssa ja
- haluat kehittää huolen ilmaisemista osana työtäsi lasten ja nuorten hyväksi

Lomakkeessa on kolme osaa:

1. **A osa** on tarkoitettu täytettäväksi silloin kun *olet valitsemassa tilannetta*, jossa aiot kehittää huolenaiheesi puheeksiottamista.
2. **B osa** on tarkoitettu täytettäväksi silloin, kun olet juuri *valmistautumassa tapaamaan* lapsen/nuoren huoltajan tai huoltajat. Voit käyttää lomaketta myös muiden lapselle tärkeiden aikuisten kanssa.
3. **C osa** on tarkoitettu täytettäväksi pian tuon *tapaamisen jälkeen*.

A. Täytä kun valitset tilannetta (kysymykset 1-3)

1a. Perustiedot lapsesta/nuoresta, perheestä (ilman tunnistetietoja)

1b. Perustiedot sinusta: toimipisteesi, ammattisi

2. Keitä perheenjäseniä tapaat ja mitä teet heidän kanssaan?

3a. Mistä olet huolissasi lapsen/nuoren tilanteessa?

3b. Mitä tapahtuu, jos et ota huoltasi puheeksi?

3c. Mille vyöhykkeelle huolesi sijoittuu? (rastita)

B. Täytä ennen tapaamista (kysymykset 4-8)

4. Missä asioissa (arviosi mukaan) lapsen/nuoren huoltaja (t) kokee saavansa sinulta tukea?

Onko asioita, joissa hän (he) voi kokea sinut uhkaavaksi?

Tuki:

Uhka:

5a. Mitä voimavaroja lapsessa/nuoressa ja hänen tilanteessaan näet ja mitä voisit niistä

kertoa huoltajalle/huoltajille?

5b. Mitä sinä ja huoltaja(t) voisitte tehdä tahoillanne ja/tai yhdessä lapsen/nuoren tilanteen parantamiseksi?

6. Miten otat huolesi ja yhteistyötoiveesi esille? Sanoita; mieti vaihtoehtoisia tapoja ilmaista

huolesi, se miten kerrot voimavaroista ja ehdotat yhteistyötä.

7a. Ennakoi mitä tapahtuu puheeksiottamistilanteessa. Kuka reagoi ja miten?

7b. Ennakoi mihin puheeksiottaminen johtaa lähitulevaisuudessa?

8. Millainen tila ja aika olisi tällaiselle kohtaamiselle otollinen eli milloin ja missä otat asian puheeksi?

C. Täytä pian tapaamisen jälkeen (kysymykset 9-11)

9. Miten toteutit puheeksiottamisen?

10. Mitkä olivat tunnelmasi puheeksioton:

c) alla

d) aikana

11a. Katso ennakoitteesi kysymyksessä n:o 7. Tapahtuiko niin kuin ennakoit vai jotakin muuta? Koitko jotain yllättävää?

11b. Miltä toiminta lapsen/nuoren tilanteen helpottamiseksi nyt näyttää? Mikä herättää toiveikkuuttasi? Mikä huolestuttaa edelleen?

11c. Mitä aiot tehdä tämän huolesi vähentämiseksi?

Liite 3. PUHEEKSIOTTAMISEN "PEUKALOSÄÄNTÖJÄ"

1. Pohdi omaa huoltasi ja mieti missä asioissa aidosti tarvitset huoltajien apua lapsen tukemisessa
2. Mieti mikä lapsen kanssa työskentelyssä on hyvää ja toimivaa
3. Pohdi miten voisit ilmaista sekä hyvät asiat että huolesi nyt niin, ettei puheesi tule tulkituksi moitteeksi tai syytteeksi
4. Ennakoi mitä tapahtuu, jos teet sen mitä ajattelit miten sanoihisi reagoidaan
5. Etsi itsekseesi ajatuskokein ja mahdollisesti työtoverisi kanssa ääneen puhuen tapaa, joka ennakoitisi mukaan aukaisee mahdollisuuksia puhua, kuunnella ja jatkaa yhteistyön rakentamista
6. Muuta lähestymistapaasi, jos ajatuskokeesi tuottavat kielteisen tunteen ennakkoinnin
siitä, että dialogiin ei päästä tai sitä ei voi pidemmälläkään aikavälillä jatkaa
7. Kun tunnet, että olet löytänyt rakentavan ja kunnioittavan lähestymistavan, ota huolesi puheeksi sopivan ajan tullen ja sopivassa paikassa
8. Kuuntele ja ole joustava, kysehän on kontaktissa tapahtuvasta vuoropuhelusta älä
siis toteuta aikeitasi mekaanisesti, tilanteesta välittämättä
9. Pohdi mitä tapahtui: kävikö niin kuin ennakoit; mitä opit; miten turvaat osaltasi dialogin ja yhteistyön jatkamista
10. Muista ennen kaikkea, että olet pyytämässä apua huoltasi vähentämiseen; lapsen asioiden kehittymisen kannalta tärkeintä on päästä jatkamaan hyvin.